

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра податкового менеджменту та фінансового моніторингу
імені Миколи Чумаченка

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
"ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ І АНАЛІЗ"

галузь знань: 07 "Управління та адміністрування"
спеціальність: 071 "Облік і оподаткування"

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

ОБЛІК ДОХОДІВ, ВИТРАТ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ВІД
ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ ЯК ІНФОРМАЦІЙНА ОСНОВА ФІНАНСОВОГО
МОНІТОРИНГУ НА ПРИКЛАДІ АТ «УКРЗАЛІЗНИЦЯ»

здобувача: Панухник Анастасії Федорівни

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, Грабовий В.В.

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри
податкового менеджменту
та фінансового моніторингу
імені Миколи Чумаченка

Л.Г. Ловінська

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 67 сторінки, 13 таблиць, 2 рисунка, список використаних джерел з 52 найменувань, 4 додатки.

«Облік доходів, витрат та результатів діяльності від фінансових операцій як інформаційна основа фінансового моніторингу на прикладі АТ «Укрзалізниця»»

Об'єктом дослідження є система фінансового моніторингу як складова управління фінансовими ризиками на підприємствах транспортної інфраструктури.

Предметом дослідження виступає облік доходів, витрат та результатів діяльності від фінансових операцій як інформаційна основа функціонування фінансового моніторингу на прикладі АТ «Укрзалізниця».

Мета дослідження є виявлення особливостей та удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансового моніторингу шляхом аналізу обліку доходів, витрат і фінансових результатів діяльності АТ «Укрзалізниця», а також порівняння облікових та моніторингових підходів з практикою Deutsche Bahn AG.

Для досягнення поставленої мети у роботі виконано такі завдання:

- розкрито еволюцію та сучасні підходи до організації фінансового моніторингу в Україні та за кордоном;
- досліджено облікові аспекти доходів, витрат та фінансових результатів відповідно до П(С)БО та міжнародних стандартів;
- проаналізовано фінансову звітність АТ «Укрзалізниця» за 2022–2023 роки;
- здійснено оцінку ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення фінансового моніторингу в межах SAP ERP;
- виокремлено ризикові зони обліку та моніторингу на основі аудиторського звіту

- проведено порівняльний аналіз із Deutsche Bahn AG з метою виявлення кращих міжнародних практик.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів полягає у розкритті ролі облікової інформації про доходи, витрати та фінансові результати як ключового ресурсу для системи фінансового моніторингу. У роботі узагальнено підходи до організації обліку фінансових операцій відповідно до національних і міжнародних стандартів, а також сформовано аналітичний підхід до оцінки структури доходів і витрат як індикаторів фінансової прозорості підприємства. Практична цінність дослідження полягає у виявленні сильних і слабких сторін обліково-моніторингової системи АТ «Укрзалізниця» та розробці обґрунтованих рекомендацій щодо її вдосконалення, що можуть бути адаптовані для інших підприємств транспортної інфраструктури.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи: 2025.

Рік захисту роботи: 2025.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, облік доходів, облік витрат, фінансові операції, облікова політика, фінансова звітність, ризик-орієнтований підхід, аудит, дебіторська заборгованість, прозорість звітності, відмивання доходів, внутрішній контроль

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ТА ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ	6
1.1 Історичний розвиток та законодавчі засади фінансового моніторингу	6
1.2 Імплементация міжнародних стандартів у національну систему фінансового моніторингу	20
1.3 Функціонування системи фінансового моніторингу: міжнародний та національний рівень	29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ НА ПРИКЛАДІ АТ «УКРЗАЛІЗНИЦЯ» ТА ПОРІВНЯННЯ З ПРАКТИКОЮ DEUTSCHE BAHN AG	40
2.1 Інформаційно-аналітичне забезпечення та організація фінансового моніторингу в АТ «Укрзалізниця»	40
2.2 Облік доходів і витрат на основі фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»	43
2.3 Моніторинг фінансових результатів діяльності АТ «Укрзалізниця»	48
2.4 Порівняльна характеристика систем фінансового моніторингу та обліку фінансових операцій АТ «Укрзалізниця» і Deutsche Bahn AG	52
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми.

У сучасних умовах глобалізації фінансових потоків, діджиталізації економіки та посилення загроз легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, питання забезпечення прозорості обліку та ефективного фінансового моніторингу набуває особливої актуальності. Для України, яка в умовах воєнного стану та євроінтеграційного курсу зобов'язана гармонізувати національні механізми фінансового контролю з міжнародними стандартами, дослідження системи обліку доходів, витрат та фінансових результатів має не лише прикладне, а й стратегічне значення. Особливо це актуально для підприємств критичної інфраструктури, таких як АТ «Укрзалізниця».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання організації фінансового моніторингу, виявлення підозрілих операцій та формування аналітичної облікової інформації розглядаються у низці нормативно-аналітичних документів, зокрема у рекомендаціях FATF, звітах Європейської комісії щодо імплементації стандартів запобігання та протидії відмивання коштів та фінансування тероризму, а також у методичних роз'ясненнях Національного банку України, Держфінмоніторингу та Міністерства фінансів України. Додатково до цього, окремі аспекти функціонування системи внутрішнього контролю та ризик-орієнтованого підходу до обліку відображено у звітах Deutsche Bahn AG та АТ «Укрзалізниця».

Незважаючи на те, що законодавча і методична база України вже містить ключові положення міжнародного досвіду, залишається недостатньо розробленим саме практичне поєднання облікових процедур та інструментів фінансового моніторингу на рівні великих державних підприємств. Крім того, у вітчизняній літературі відсутній ґрунтовний порівняльний аналіз систем обліку і моніторингу на прикладі підприємств залізничної галузі в Україні та ЄС. Ця проблема й зумовила вибір теми дипломної роботи.

Мета і завдання дослідження.

Метою кваліфікаційної бакалаврської роботи є виявлення особливостей та удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансового моніторингу через облік доходів, витрат і фінансових результатів на прикладі АТ «Укрзалізниця», а також проведення порівняльного аналізу із практикою Deutsche Bahn AG.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- дослідити історичні та правові засади формування системи фінансового моніторингу;
- проаналізувати міжнародні стандарти фінансового моніторингу та їх імплементацію в Україні;
- охарактеризувати облік доходів і витрат АТ «Укрзалізниця» у контексті ризик-орієнтованого підходу;
- здійснити моніторинг фінансових результатів компанії;
- зіставити систему обліку фінансових операцій та фінансового моніторингу в АТ «Укрзалізниця» і Deutsche Bahn AG;
- сформулювати практичні рекомендації щодо вдосконалення обліково-аналітичної системи у сфері запобігання та протидії відмивання коштів та фінансування тероризму.

Об'єкт дослідження.

Фінансовий моніторинг як система управління ризиками у сфері обігу фінансових ресурсів на підприємствах транспортної інфраструктури.

Предмет дослідження.

Облік доходів, витрат та результатів діяльності від фінансових операцій як інформаційна основа системи фінансового моніторингу.

Методи дослідження.

У процесі написання роботи застосовано методи аналізу та синтезу (при дослідженні нормативної бази), структурно-логічного узагальнення (для формування висновків), табличного та графічного представлення даних, а також порівняльного аналізу (при зіставленні практики АТ «Укрзалізниця» і Deutsche

Bahn AG). Метод аналітичного розрізнення використано для оцінки фінансових результатів у розрізі функціональних напрямів діяльності.

Теоретична, методична та практична значущість.

Теоретична значущість полягає в систематизації підходів до обліку фінансових операцій у контексті запобігання та протидії відмивання коштів та фінансування тероризму, обґрунтуванні ролі облікової інформації як бази для фінансового моніторингу. Методична – у формуванні алгоритму оцінки ефективності системи обліку для виявлення ризиків на підприємствах транспортної інфраструктури. Практична значущість проявляється у розробці рекомендацій для вдосконалення системи фінансового моніторингу в АТ «Укрзалізниця» з можливістю застосування для інших державних компаній.

Інформаційна база дослідження.

Інформаційну основу роботи становлять Рекомендації FATF, нормативні акти ЄС та України, фінансова звітність АТ «Укрзалізниця» за 2022–2023 роки, аудиторський звіт компанії, а також офіційні дані Deutsche Bahn AG.

Структура роботи.

Кваліфікаційна бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 88 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ТА ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ

1.1 Історичний розвиток та законодавчі засади фінансового моніторингу

Розвиток фінансового моніторингу як глобальної системи є відповіддю на загрози, пов'язані з фінансуванням злочинної діяльності, тероризму та тіньової економіки. Сучасна система базується на міжнародних правових нормах, сформованих унаслідок зростаючої потреби в прозорості фінансових потоків і контролі за їхнім походженням. Аналіз еволюції підходів до запобігання фінансовим злочинам дає змогу глибше зрозуміти, чому облік фінансових операцій є ключовим елементом фінансового моніторингу.

Формування сучасної системи фінансового моніторингу бере початок із вивчення історичних випадків приховування джерел злочинних доходів. Одним із найбільш відомих прикладів на ранньому етапі став випадок з американським гангстером Аль Капоне у 1920–30-х роках, який використовував мережі пралень для легалізації доходів, одержаних від незаконної торгівлі алкоголем під час дії «сухого закону» [1]. Саме ця практика дала поштовх до виникнення терміна «відмивання грошей» (money laundering), який досі вживається в юридичній і фінансовій практиці.

Визнаним етапом формалізації боротьби з відмиванням коштів стала Віденська конвенція ООН 1988 року, яка вперше на міжнародному рівні визначила легалізацію доходів як кримінально каране діяння [2]. Документ заклав основу для подальшої розробки правових інструментів, спрямованих на виявлення, облік і блокування підозрілих фінансових операцій. Зокрема, конвенція визначила такі дії,

як приховування, маскуванню джерела або істинного характеру коштів, здобутих злочинним шляхом, як злочинні діяння, що підлягають кримінальному переслідуванню. Однак ці заходи були орієнтовані переважно на протидію доходам від наркоторгівлі, що залишало поза увагою інші форми нелегального фінансування, зокрема фінансування тероризму. Зростання глобальної терористичної загрози, особливо після подій 11 вересня 2001 року, спричинило перегляд пріоритетів. FATF, як ключовий міжнародний орган, розширив свою компетенцію, включивши розробку стандартів боротьби з фінансуванням тероризму. Саме з цього моменту система фінансового моніторингу почала перетворюватися на всеохоплюючий механізм контролю.

Водночас країни Європейського Союзу, починаючи з 1991 року, ухвалили низку Директив щодо протидії відмиванню коштів (Anti-Money Laundering Directives – AMLD). Зокрема, Директива 2015/849/ЄС (Четверта директива AMLD), а згодом Директива 2018/843/ЄС (П'ята директива), посилили вимоги до ідентифікації бенефіціарних власників, ведення фінансової звітності та обміну інформацією між країнами-членами. У контексті євроінтеграції саме ці норми стали базою для гармонізації українського законодавства із європейськими практиками у сфері боротьби з фінансовими злочинами (табл. 1.1.1).

Таблиця 1.1.1 – Етапи становлення системи фінансового моніторингу

Рік	Ініціатива / Документ	Опис
1920	Перші задокументовані випадки «відмивання» коштів	Діяльність організованих злочинних угруповань у США. Практика легалізації доходів через пральні та перевезення готівки на судах. Початок терміну «laundering».
1988	Віденська конвенція ООН	Перша міжнародна угода, що встановлює основи для криміналізації легалізації доходів
1989	FATF (Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів)	Розробила 40 рекомендацій для національних політик у сфері фінансового моніторингу.
2001	Теракти 11 вересня	Привели до розробки нових рекомендацій FATF щодо фінансування тероризму.
1991–2023	AMLD I–VI – Директиви ЄС з протидії відмиванню коштів	Гармонізація законодавства ЄС. Зокрема, Директива (ЄС) 2015/849 (Четверта), 2018/843 (П'ята) та запропонована 2021/0250 (Шоста). Посилення вимог до прозорості, обміну даними, ідентифікації бенефіціарів.
2012	Оновлені Рекомендації FATF	Поєднання боротьби з ПВК/ФТ та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення. Застосування ризик-орієнтованого підходу.
2020–2023	Розвиток цифрових інструментів фінмоніторингу	Запровадження KYC-рішень, фінансової аналітики в реальному часі, посилення вимог до віртуальних активів.

Джерело: розроблено автором на основі[1-6]

Як видно з таблиці, аналіз етапів становлення міжнародної системи фінансового моніторингу дозволяє простежити еволюцію від фрагментарних заходів протидії злочинним фінансовим потокам до цілісної глобальної системи регулювання. Перші історично зафіксовані приклади "відмивання" коштів, що припадають на 1920–1930-ті роки, не були врегульовані на міжнародному рівні, однак заклали підґрунтя для формування сучасного розуміння проблеми. Вони характеризувалися використанням легального бізнесу як прикриття для злочинних доходів, у тому числі через транскордонні схеми з використанням готівки та транспортних засобів, таких як морські судна.

Поворотним моментом стало ухвалення Віденської конвенції 1988 року, яка закріпила на міжнародному рівні факт, що легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, є кримінальним злочином. Хоча основна увага була зосереджена на доходах від незаконного обігу наркотиків, документ став відправною точкою для розвитку законодавства щодо фінансового моніторингу в національних правопорядках.

Заснування FATF у 1989 році започаткувало перехід від декларативного до нормативно-методичного підходу [3]. Організація розробила 40 Рекомендацій, які стали основою для формування систем ПВК/ФТ (протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму) у більшості країн світу. Особливо важливим є перехід від механічного виявлення злочинних доходів до застосування ризик-орієнтованого підходу, що було закріплено у версії Рекомендацій FATF 2012 року.

Важливого значення у розвитку регулювання набули також документи Європейського Союзу, починаючи з 1991 року. Директиви AMLD, зокрема Четверта (2015/849/ЄС) і П'ята (2018/843/ЄС), встановили обов'язковість ідентифікації бенефіціарних власників, створення національних реєстрів, обмін інформацією між фінансовими розвідками, а також контроль за віртуальними активами [4,5]. Важливо, що ці директиви вплинули на адаптацію українського законодавства у сфері фінансового моніторингу, оскільки імплементація європейських норм є умовою інтеграції до єдиного фінансового простору.

Особливої уваги заслуговує період після терактів 11 вересня 2001 року, які стали точкою перелому в підходах до міжнародного фінансового регулювання. У жовтні 2001 року FATF ухвалив 9 спеціальних рекомендацій (Special Recommendations on Terrorist Financing), які стали доповненням до існуючих 40 Рекомендацій та сформували основу сучасної системи боротьби з фінансуванням тероризму [6]. Це розширення мандату організації трансформувало фінансовий моніторинг із виключно антикримінального інструмента на механізм забезпечення глобальної безпеки.

Новітнім етапом стало впровадження цифрових технологій моніторингу. З 2020 року особлива увага приділяється контролю за віртуальними активами, верифікації цифрових транзакцій, використанню штучного інтелекту у виявленні аномальних операцій, що значно підвищило ефективність моніторингу в умовах глобалізованої економіки.

Таким чином, таблиця 1.1.1 не лише фіксує історичні віхи розвитку регулювання, а й демонструє поступовий перехід від обмежених правоохоронних заходів до комплексної системи, що поєднує превентивний, аналітичний та регуляторний інструментарій. Цей розвиток став фундаментом для формування ефективних національних систем фінансового моніторингу, які базуються на міжнародних стандартах та принципах відкритості, прозорості й відповідальності. Важливим моментом стало розширення поняття фінансового моніторингу, включення механізмів контролю за благодійними фондами, що потенційно можуть використовуватися для фінансування тероризму, та більш суворі вимоги до фінансових установ.

Сучасний етап розвитку міжнародної системи боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму характеризується посиленням викликів, пов'язаних із цифровими фінансовими технологіями. Зростання популярності криптовалютних активів створило нові можливості для обходу традиційних механізмів моніторингу. Використання анонімних платіжних систем та децентралізованих фінансових платформ ускладнює відстеження нелегальних фінансових потоків, що потребує перегляду існуючих регуляторних підходів.

У відповідь на ці виклики міжнародні організації розробляють нові стандарти фінансового моніторингу. FATF впроваджує рекомендації щодо регулювання віртуальних активів та діяльності постачальників послуг у сфері цифрових фінансів. Держави поступово адаптують своє законодавство, запроваджуючи обов'язкову ідентифікацію користувачів криптовалютних платформ та механізми контролю за транзакціями у цифровому середовищі.

Важливим аспектом є розвиток штучного інтелекту та технологій великих даних для автоматизованого аналізу фінансових потоків. Банки та фінансові установи застосовують новітні алгоритми машинного навчання для виявлення аномальних транзакцій та виявлення підозрілих фінансових схем. Такі заходи дозволяють ефективніше реагувати на загрози, пов'язані з новими методами легалізації доходів та фінансування тероризму. Сучасна система фінансового моніторингу також зіштовхується з проблемою глобального узгодження регуляторних вимог. У різних юрисдикціях підходи до регулювання фінансових потоків суттєво відрізняються, що створює можливості для використання прогалин у законодавстві різних країн. Зміцнення міжнародного співробітництва, обмін інформацією між регуляторними органами та уніфікація стандартів залишаються ключовими завданнями на найближче майбутнє.

Проаналізувавши розвиток міжнародної системи запобігання та протидії відмивання коштів та фінансування тероризму, можна зробити висновок, що вона зазнала значних змін у відповідь на нові виклики. Попри суттєвий прогрес у створенні міжнародних стандартів і механізмів моніторингу, існує потреба у подальшій адаптації до сучасних загроз, зокрема цифрових фінансових злочинів. Удосконалення нормативної бази, посилення міжнародної співпраці та впровадження передових технологій контролю залишаються пріоритетними завданнями фінансового моніторингу.

Варто також проаналізувати етапи формування системи боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму в Україні. Проблема легалізації доходів і фінансування тероризму в Україні стала актуальною на фоні глобалізації

економічних процесів, а також посилення міжнародних вимог до боротьби з цими злочинами.

Перші кроки щодо створення механізмів протидії відмиванню коштів в Україні були здійснені на початку 1990-х років після здобуття незалежності. Відсутність спеціалізованих органів, обмежений доступ до міжнародного досвіду та недостатній рівень фахової підготовки унеможливлювали ефективну протидію легалізації незаконних доходів.

Ситуація почала змінюватися з початку 2000-х років, коли Україна активізувала міжнародну правову інтеграцію у сфері боротьби з фінансовими злочинами. Визначальним етапом стало прийняття у 2002 році першого спеціального закону у сфері протидії відмиванню коштів, що започаткував національну систему фінансового моніторингу. В подальшому Україна здійснила низку реформ, спрямованих на гармонізацію законодавства з рекомендаціями FATF, стандартами ЄС, а також вимогами міжнародних конвенцій.

Особлива увага приділялась формуванню інституційної спроможності системи: було створено Державну службу фінансового моніторингу, розроблено порядок функціонування внутрішнього моніторингу в банках та інших суб'єктів фінансового ринку, запроваджено ризик-орієнтований підхід.

У 2019 році набрав чинності новий базовий закон №361-IX, що став результатом глибокого переосмислення підходів до оцінки та протидії ризикам відмивання коштів і фінансування тероризму, з урахуванням положень Директив ЄС (зокрема 4AMLD та 5AMLD).

Паралельно із законодавчими змінами, значна увага приділялася регуляторним актам НБУ, НКЦПФР, Мінфіну, які деталізували порядок реалізації вимог фінансового моніторингу для банків, страховиків, ломбардів, фондових операторів тощо. Актуальним напрямом стало також створення Бюро економічної безпеки — як нового суб'єкта протидії фінансовим злочинам з розширеним аналітичним і превентивним мандатом.

Для систематизації ключових етапів еволюції нормативно-правового забезпечення фінансового моніторингу в Україні у часовому розрізі нижче наведено узагальнену таблицю (табл. 1.1.2).

Таблиця 1.1.2 – Основні етапи формування системи боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму в Україні

Рік	Нормативно-правовий акт, подія	Ключові положення та вплив
1991	Приєднання України до міжнародних стандартів і конвенцій	Початок інтеграції до міжнародних стандартів боротьби з фінансовими злочинами (наприклад, вступ до FATF).
2002	Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом» №249-IV	Закладено фундамент системи фінансового моніторингу. Визначено терміни, суб'єктів первинного фінмоніторингу, критерії підозрілих транзакцій.
2003	Закон України «Про боротьбу з тероризмом» №638-IV	Вперше на нормативному рівні передбачено заходи щодо протидії фінансуванню тероризму. Зміцнено національну безпеку у фінансовій сфері.
2004	Україна стала членом Egmont Group	Надання Держфінмоніторингу доступу до міжнародного обміну аналітичною інформацією про підозрілі фінансові операції.
2010	Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення фінансового моніторингу» №1972-VI	Вдосконалено механізми ідентифікації клієнтів, введено ризик-орієнтований підхід, розширено коло обов'язкових суб'єктів моніторингу.
2014	Закон України «Про запобігання корупції» №1700-VII	Запроваджено єдину систему запобігання корупційним правопорушенням. Посилено контроль за доходами посадових осіб та пов'язаними фінансовими потоками.
2015	Директива ЄС 2015/849 (4AMLD)	Гармонізація законодавства України з вимогами ЄС. Посилено вимоги до бенефіціарної власності та контролю над фінансовими установами.
2018	Директива ЄС 2018/843 (5AMLD)	Поширено AML-контроль на криптовалютні біржі, запроваджено відкритість реєстрів бенефіціарів. Посилено міжнародні зобов'язання.
2019	Закон України №361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»	Ухвалено нову редакцію базового закону у сфері фінансового моніторингу. Встановлено сучасні вимоги до процедур фінансової розвідки, ідентифікації, верифікації клієнтів.
2020	Постанова НБУ №65 від 25.03.2020	Надано детальні вимоги до здійснення банками фінансового моніторингу, у тому числі щодо автоматизованих систем виявлення ризиків.
2021	Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» №1150-IX	Створено новий орган з аналітичними функціями для виявлення фінансових злочинів, у тому числі у сфері відмивання коштів.
2022+	Актуалізація Положення НБУ, оновлення форм звітності	Посилено контроль за транскордонними операціями, акцент на підвищених ризиках воєнного часу.

Джерело: складено автором за інформацією [4,5,7-14]

Таблиця 1.1.2, що наведена вище, дає чітке уявлення про основні етапи формування системи боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму в Україні. З її допомогою можна простежити, як змінювалась законодавча база та система фінансового моніторингу з часом, а також як Україна адаптувалась до міжнародних вимог.

Зокрема, у 1991 році, після здобуття незалежності, Україна почала інтеграцію в міжнародні економічні структури, що включало приєднання до міжнародних стандартів у сфері боротьби з фінансовими злочинами.

Одним з основних етапів став вступ до Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF). Це дозволило Україні отримати доступ до міжнародних стандартів і практик боротьби з фінансовими злочинами, а також поклало основи для майбутніх змін у національному законодавстві. На цьому етапі ще не було сформованої системи національного моніторингу, однак вступ до FATF означав, що Україна повинна була поступово адаптувати своє законодавство до міжнародних вимог, що стало поштовхом для майбутніх змін.

У 2002 році був прийнятий Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом» №249-IV, який став важливою складовою правової бази для боротьби з відмиванням коштів в Україні [7]. Закон визначив основні вимоги до фінансових установ, зокрема щодо ідентифікації клієнтів, моніторингу підозрілих транзакцій та обов'язку повідомляти про такі операції органам фінансового контролю. Це стало основою для впровадження системи фінансового моніторингу в Україні, а також сприяло інтеграції України у міжнародну систему боротьби з фінансовими злочинами. Подальші кроки в 2000-х роках, включно з приєднанням до Egmont Group і реформуванням законодавства (у 2010–2014 рр.), свідчать про прагнення України гармонізувати внутрішню систему з міжнародними стандартами, передусім із рекомендаціями FATF.

У 2014 році, на тлі анексії Криму та війни на сході України, ситуація в країні значно змінилася. У відповідь на нові загрози в межах посилення антикорупційної та безпекової політики було прийнято Закон України «Про запобігання корупції»

№1700-VII, який заклав нові підходи до фінансової прозорості публічних службовців, декларування майна та контролю за джерелами доходів [11].

Цей нормативний акт не лише встановив інструменти для виявлення корупційних ризиків, а й створив інституційні основи незалежного моніторингу у вигляді Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК). Важливо, що запроваджена система електронного декларування створила прецедент публічної фінансової звітності для посадових осіб, що узгоджується з підходами FATF до бенефіціарного контролю та прозорості кінцевих власників .

У період після 2015 року вектор розвитку системи фінансового моніторингу в Україні змістився у напрямі імплементації норм права Європейського Союзу, зокрема положень Четвертої (2015/849/ЄС) та П'ятої (2018/843/ЄС) директив ЄС (4AMLD та 5AMLD) [4,5]. Ці документи суттєво розширили вимоги до прозорості бенефіціарної власності, запровадили централізовані реєстри кінцевих власників, посилили контроль за операціями з високим ризиком (наприклад, із віртуальними активами) та встановили обов'язки для нових категорій суб'єктів — юристів, аудиторів, провайдерів фінансових послуг поза банківською системою.

У відповідь на ці виклики Україна в 2019 році ухвалила Закон №361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», який фактично модернізував національну модель фінансового моніторингу [12]. Основними наслідками стали запровадження ризик-орієнтованого підходу до аналізу клієнтів та операцій, уніфікація вимог до суб'єктів первинного фінмоніторингу, розширення повноважень Державної служби фінансового моніторингу, створення технічної основи для автоматизації контролю та взаємодії з міжнародними базами даних.

Закон №361-IX отримав позитивну оцінку MONEYVAL, оскільки продемонстрував системну трансформацію українського законодавства в напрямі європейських стандартів. Таким чином, саме цей етап став критичним у наближенні України до європейської моделі фінансової безпеки.

Паралельно з гармонізацією базового законодавства відбувалося активне оновлення нормативної бази фінансових регуляторів, зокрема Національного банку України (НБУ), Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) і Міністерства фінансів. Одним із ключових документів цього етапу стала Постанова НБУ №65 від 19 травня 2020 року, яка затвердила Положення про здійснення банками фінансового моніторингу згідно із Законом №361-IX [12,13]. Документ запровадив чіткі правила щодо ідентифікації клієнтів, оцінки ризиків, зберігання та передання інформації, а також механізми спрощеного чи поглибленого контролю залежно від рівня ризику фінансових операцій.

У 2021 році було прийнято Закон України «Про Бюро економічної безпеки» №1150-IX, яким започатковано діяльність нового державного органу — Бюро економічної безпеки України [14]. Цей орган перебрав функції щодо розслідування економічних злочинів у межах реформування фінансового контролю та фіскального тиску. Бюро економічної безпеки отримало широкі аналітичні повноваження у сфері фінансової безпеки, зокрема щодо виявлення і попередження схем ухилення від оподаткування, зловживань у сфері публічних фінансів, а також контролю за ризикованими транзакціями. Його створення стало важливою складовою переходу до проактивного формату державного фінансового моніторингу, орієнтованого на аналіз, а не лише на реагування.

Окрему увагу заслуговує етап після 2022 року, який став випробуванням для системи фінансового моніторингу в умовах повномасштабної війни. Реакція регуляторів, насамперед Національного банку України, полягала у швидкому перегляді положень нормативної бази. Було актуалізовано форми звітності для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, посилено вимоги до транскордонних операцій, особливо з юрисдикціями, що становлять підвищений ризик у контексті уникнення санкцій чи фінансування заборонених операцій.

З'явилися нові підходи до ідентифікації клієнтів в умовах обмеженого доступу до даних, зокрема щодо тимчасово переміщених осіб або суб'єктів господарювання з прифронтових регіонів. Підвищено вимоги до аналізу джерел надходжень пожертв, гуманітарної допомоги, грантових коштів, що

використовуються у рамках програм підтримки армії, ВПО та інших соціально чутливих сфер. Фінансові установи зобов'язані приділяти більше уваги нестандартним схемам переказу коштів, особливо при міжнародних операціях.

Таким чином, події останніх років активізували трансформацію фінансового моніторингу з фокусом на гнучкість, оперативність реагування та посилення цифрового нагляду. Воєнні виклики підсилили необхідність стійкої нормативної бази, здатної швидко адаптуватися до нових ризиків і загроз.

На сучасному етапі система запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму в Україні продовжує еволюціонувати в умовах зростаючої цифровізації фінансових процесів. Розвиток фінансових технологій, зокрема впровадження блокчейн-рішень, зростання популярності криптовалют та інструментів децентралізованого фінансування, створює нові виклики для державних інституцій, відповідальних за моніторинг і контроль фінансових потоків. У відповідь на ці виклики українське законодавство поступово адаптується до міжнародних стандартів регулювання віртуальних активів, що знайшло відображення в оновлених положеннях Закону України «Про запобігання та протидію легалізації доходів...» та нових підзаконних актах.

Водночас Україна активно розширює міжнародну співпрацю в рамках таких організацій, як FATF, MONEYVAL, Egmont Group, а також взаємодіє з партнерами з Європейського Союзу, Міжнародного валютного фонду та Світового банку з метою посилення прозорості, гармонізації звітності та посилення інституційної спроможності суб'єктів фінансового моніторингу. Важливу роль у цьому процесі відіграють також рекомендації FATF, які на сьогодні складаються з 40 базових положень і 11 спеціальних інструкцій щодо протидії фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення.

Ці рекомендації визначають мінімальні вимоги до систем національного контролю, зокрема щодо ідентифікації клієнтів, обов'язкової фіксації і передачі інформації про підозрілі транзакції, формування внутрішньої політики комплаєнсу, а також ефективної взаємодії між державними органами і фінансовими установами.

Вони були покладені в основу законодавства України, починаючи з 2001 року, і постійно оновлюються відповідно до нових викликів.

Окрім рекомендацій FATF, ключову роль у формуванні міжнародно визнаної моделі протидії відмиванню коштів відіграють Конвенція Ради Європи про відмивання, виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності (1990), Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000), а також Конвенція ООН проти корупції (2003) [16,17,18]. Ці документи забезпечили правову основу для впровадження комплексних заходів контролю за джерелами фінансування, зобов'язали країни-учасниці створити ефективні системи внутрішнього контролю, а також сприяли налагодженню міжнародного обміну інформацією.

Таким чином, сучасна система фінансового моніторингу в Україні базується на поєднанні національного законодавства, адаптованого до міжнародних стандартів, і практичної реалізації принципів ризик-орієнтованого підходу. Подальший розвиток цієї системи залежить від технологічної модернізації, поглиблення міжнародної інтеграції та вдосконалення аналітичного супроводу фінансового сектору.

Європейський Союз посідає ключове місце у формуванні міжнародних підходів до боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму. Центральну роль у цьому процесі відіграють директиви ЄС (Anti-Money Laundering Directives, AMLD), які регламентують вимоги до фінансових установ, обов'язки щодо ідентифікації клієнтів, ведення реєстрів бенефіціарної власності, а також обмін інформацією між національними органами фінансового моніторингу. Починаючи з 1991 року, було ухвалено шість директив AMLD, кожна з яких суттєво поглиблювала вимоги до прозорості фінансової системи ЄС. Четверта директива (2015/849/ЄС) зобов'язала держави-члени створити централізовані реєстри бенефіціарів, а П'ята директива (2018/843/ЄС) розширила коло суб'єктів фінансового моніторингу, включивши операторів віртуальних активів, криптовалютні біржі та платформи.

Для країн, які орієнтуються на європейську інтеграцію, зокрема для України, AMLD стали орієнтиром у формуванні законодавчої та інституційної бази фінансового моніторингу. Україна активно адаптує положення директив до національного законодавства в межах імплементації Угоди про асоціацію з ЄС та рекомендацій MONEYVAL.

Національна система фінансового моніторингу України сформована на основі міжнародних стандартів, зокрема рекомендацій FATF та норм AMLD. Основоположним нормативно-правовим актом є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» №361-IX [12]. Цей закон запровадив ризик-орієнтований підхід, оновлені вимоги до ідентифікації клієнтів, а також розширив повноваження суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Крім того, система фінансового моніторингу в Україні спирається на низку спеціалізованих законів та підзаконних актів, які регламентують взаємодію між регуляторами та суб'єктами моніторингу. Наприклад, Закон України «Про боротьбу з тероризмом» визначає обов'язки фінансових установ щодо запобігання фінансуванню терористичної діяльності, а постанови НБУ деталізують процедури виявлення підозрілих транзакцій, обробки повідомлень і звітності [8].

Важливим елементом у розвитку фінансового моніторингу стало створення в Україні Державної служби фінансового моніторингу, яка здійснює координацію та контроль за виконанням законодавства в цій сфері. Діяльність цієї установи направлена на забезпечення національної безпеки через боротьбу з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму.

Не зважаючи на значні досягнення у створенні правової бази для боротьби з фінансовими злочинами, в Україні існують певні проблеми, які потребують вирішення.

1. Невизначеність деяких положень законодавства. Існують правові норми, що мають розбіжності в тлумаченні, що може призвести до різного застосування на практиці. Наприклад, терміни «доходи» та «коштів», які

згадуються в контексті легалізації незаконних активів, не завжди мають однозначне визначення в різних нормативно-правових актах. Аналогічна ситуація стосується понять «траст» та «бенефіціар», які мають суттєві нюанси в міжнародному та національному праві, що ускладнює застосування норм при співпраці з іноземними юрисдикціями.

2. Нестача спеціалізованих кадрів. Потреба в професіоналах, які мають не лише юридичні або фінансові знання, а й навички аналітичної роботи з великими обсягами даних, штучним інтелектом і ризик-менеджментом, є гострою. Наприклад, лише незначна частина працівників фінансових установ має сертифікацію міжнародного зразка (ACAMS, CFE), що знижує ефективність практичної реалізації фінмоніторингу на первинному рівні.

3. Використання новітніх технологій. Для ефективної боротьби з відмиванням коштів необхідне впровадження інноваційних рішень, таких як блокчейн-аналітика, KYC/AML-модулі з елементами штучного інтелекту, машинне навчання для ідентифікації нетипових транзакцій. Прикладом може слугувати досвід банківського сектору, де окремі комерційні банки вже застосовують поведінкову аналітику в реальному часі для виявлення шахрайських операцій, однак такі практики ще не поширені на рівні державних підприємств.

Таким чином, хоча система фінансового моніторингу в Україні вже має сформовану правову основу, вона продовжує залишатися в процесі становлення та адаптації до динамічних змін глобального регуляторного середовища. Для її подальшого вдосконалення необхідно не лише гармонізувати національні норми із сучасними вимогами ЄС та рекомендаціями FATF, але й забезпечити реальну імплементацію цих стандартів у щоденну практику суб'єктів фінансового моніторингу. Важливим напрямом є розширення аналітичних можливостей державних органів, посилення міжвідомчої координації, впровадження цифрових технологій контролю та підвищення інституційної спроможності. Лише за умови комплексного підходу до законодавчого, організаційного й технічного забезпечення ця система зможе ефективно протидіяти новітнім фінансовим загрозам та відповідати сучасним викликам міжнародної фінансової безпеки.

1.2 Імплементация міжнародних стандартів у національну систему фінансового моніторингу

Імплементация міжнародних стандартів у національну систему фінансового моніторингу є надзвичайно важливим кроком для забезпечення прозорості фінансових потоків, боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму.

В умовах глобалізації економічних зв'язків та розвитку новітніх технологій виникає необхідність у створенні універсальних стандартів, що забезпечать ефективний контроль над міжнародними фінансовими операціями. Міжнародні організації, такі як Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF), розробили низку рекомендацій та стандартів, які повинні бути імплементовані в законодавство та практику різних країн для забезпечення належного моніторингу фінансових операцій. Ці стандарти спрямовані на зниження фінансових ризиків, пов'язаних з незаконними фінансовими потоками, та забезпечення стабільності глобальних фінансових систем.

Імплементация міжнародних стандартів у національні системи фінансового моніторингу є процесом, що вимагає не лише законодавчих змін, але й налагодження ефективної співпраці між фінансовими установами, правоохоронними органами та регуляторами.

Важливим аспектом є створення механізмів для постійного моніторингу та аналізу фінансових операцій, що дозволяє своєчасно виявляти підозрілі транзакції та запобігати відмиванню коштів. Успіх цієї імплементации залежить від здатності країни адаптувати міжнародні рекомендації до своєї економічної і правової системи, враховуючи специфіку національного фінансового ринку.

Міжнародні стандарти фінансового моніторингу є основою для боротьби з фінансовими злочинами, включаючи відмивання коштів і фінансування тероризму. Вони визначають нормативні вимоги, правила та рекомендації для національних урядів і фінансових установ, які допомагають ефективно контролювати та знижувати ризики, пов'язані з незаконними фінансовими

операціями. Існує ряд міжнародних організацій, що займаються розробкою таких стандартів, зокрема Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF), Світовий банк, Міжнародний валютний фонд (МВФ) та інші.

Рекомендації FATF є основою міжнародної системи фінансового моніторингу. Група FATF була створена в 1989 році для розробки та впровадження стандартів у боротьбі з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Її рекомендації охоплюють низку ключових принципів, які країни повинні дотримуватися для забезпечення ефективного фінансового моніторингу.

Серед основних вимог є ідентифікація клієнтів (Know Your Customer, KYC), що зобов'язує фінансові установи перевіряти своїх клієнтів і аналізувати їхні фінансові операції для виявлення можливих підозрілих дій. Також важливою вимогою є застосування підходу, заснованого на оцінці ризиків, який дозволяє країнам ефективно розподіляти ресурси для боротьби з фінансовими злочинами, орієнтуючись на високі ризики. Це також включає забезпечення ефективного обміну інформацією між регуляторними органами та іншими установами для виявлення підозрілих фінансових операцій.

Інші міжнародні організації, такі як ООН та ЄС, також мають велику роль у формуванні стандартів фінансового моніторингу. Зокрема, Віденська конвенція (1988 р.) визначила відмивання коштів як злочин, що охоплює не лише наркоторгівлю, а й інші види організованої злочинності. ООН і ЄС також уклали кілька важливих міжнародних угод, які обов'язкові для країн-членів і мають на меті посилення боротьби з тероризмом та фінансуванням терористичних груп.

Міжнародні стандарти фінансового моніторингу також враховують сучасні фінансові технології, такі як криптовалюти. Зокрема, FATF у своїх останніх рекомендаціях визначає вимоги до криптовалютних транзакцій та діяльності постачальників послуг у цій сфері, зокрема ідентифікації користувачів криптовалютних платформ та моніторингу їхніх фінансових операцій. Важливою складовою таких стандартів є забезпечення належного контролю за новими фінансовими технологіями, що дозволяє виявляти можливі порушення вже на ранніх етапах. В таблиці 1.2.1 наведено основні міжнародні ініціативи та

рекомендації, що стали ключовими етапами у розвитку систем фінансового моніторингу. Вона підкреслює важливість рекомендацій FATF, які визначають базові принципи для фінансових установ. Такі стандарти, як Know Your Customer (KYC), є фундаментальними для виявлення та запобігання злочинним операціям на ранніх етапах (табл. 1.2.1).

Таблиця 1.2.1 – Основні вимоги та рекомендації міжнародних організацій у сфері фінансового моніторингу

Міжнародна організація	Рекомендація	Основні вимоги	Мета
FATF	Рекомендація 1	Оцінка ризиків	Забезпечення ефективного контролю за високими ризиками
FATF	Рекомендація 10	Ідентифікація клієнтів (KYC)	Виявлення підозрілих фінансових операцій
FATF	Рекомендація 15	Регулювання криптовалют та віртуальних активів	Контроль за новими фінансовими технологіями
FATF	Рекомендація 24	Прозорість юридичних осіб	Запобігання використанню фіктивних компаній для відмивання коштів
FATF	Рекомендація 25	Прозорість юридичних утворень (трастів)	Доступність інформації про бенефіціарів для компетентних органів
ООН	Конвенція 1988 р.	Криміналізація відмивання коштів, отриманих від обігу наркотиків	Установлення юридичних підвалин для боротьби з відмиванням коштів
ЄС	Директива 2015/849	Впровадження ризик-орієнтованого підходу, створення реєстрів бенефіціарів	Гармонізація вимог у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму серед країн-членів ЄС
ЄС	Директива 2018/843	Контроль за віртуальними активами, розширення доступу до інформації про бенефіціарів	Посилення прозорості фінансової системи в умовах цифровізації

Джерело: розроблено автором [2,4,5,21-25]

З таблиці видно, що міжнародні стандарти, такі як FATF, базуються на принципах, що забезпечують комплексний підхід до фінансового моніторингу. Вони включають принципи ідентифікації клієнтів, оцінки ризиків, а також моніторинг нових фінансових технологій, зокрема криптовалют. Важливим аспектом є також обмін інформацією, що є основою для забезпечення ефективного міжнародного співробітництва в боротьбі з фінансовими злочинами.

Ці вимоги, зокрема в частині криптовалют, відображають актуальні виклики для національних систем фінансового моніторингу. Рекомендації щодо регулювання криптовалютних транзакцій, зокрема Know Your Customer для криптовалютних платформ, є необхідними для забезпечення належного контролю за новими формами фінансових операцій. Оцінка ризиків дозволяє гнучко реагувати на змінні обставини, що дає змогу державам своєчасно адаптувати свої національні стратегії до нових загроз.

Отже, міжнародні стандарти фінансового моніторингу є важливим інструментом для створення ефективних національних систем, здатних протидіяти відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Вони дають чіткі рекомендації для регулювання різних аспектів фінансових операцій та вимагають високого рівня міжнародної співпраці для досягнення максимального ефекту.

Процес адаптації міжнародних норм до законодавства України є важливим і складним етапом інтеграції нашої країни до міжнародної правової та економічної системи. Він почався після здобуття незалежності України в 1991 році, коли виникла необхідність створення правового поля, яке відповідало б вимогам світової спільноти, а також принципам демократії та верховенства права. Завдяки цьому процесу Україна почала активно змінювати своє законодавство, інтегруючи його в міжнародні правові та економічні стандарти.

Адаптація міжнародних норм стосується багатьох сфер, таких як права людини, боротьба з тероризмом, відмивання коштів, екологічні питання та економічна діяльність. Одним з головних завдань стало приведення національного законодавства до міжнародних угод і договорів, зокрема таких, що регулюють діяльність у сфері міжнародної торгівлі, фінансових операцій, захисту прав людини, протидії тероризму та боротьби з міжнародною злочинністю. Україна є учасником багатьох міжнародних організацій, таких як ООН, ЄС, FATF, WTO та інших, що встановлюють норми, які повинні бути адаптовані в українському законодавстві.

Адаптація міжнародних стандартів почалася із зобов'язань України виконувати міжнародні угоди та конвенції, що регулюють міжнародну діяльність.

Одним із основних напрямів є інтеграція норм боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму, що стали особливо актуальними у світлі глобальних економічних та безпекових загроз. Для цього Україна прийняла низку законодавчих актів, зокрема Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом". Це важливий етап у процесі адаптації, адже він відповідає вимогам міжнародних стандартів, визначених FATF.

Процес адаптації національного законодавства до міжнародних вимог у сфері протидії відмиванню доходів і фінансуванню тероризму передбачає не лише розробку нових нормативно-правових актів, але й глибоку ревізію чинного регуляторного поля. Особливої уваги потребує системна інтеграція положень міжнародних стандартів у судову практику, банківське регулювання, права людини та механізми державного контролю. Важливим кроком у цьому напрямі стало впровадження в Україні дворівневої системи фінансового моніторингу, яка охоплює як державний (первинний) контроль, так і внутрішній на рівні суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

На першому рівні функціонує Державна служба фінансового моніторингу України, що здійснює стратегічний нагляд і координацію політики у сфері запобігання легалізації доходів. Вона має повноваження запитувати звітність від фінансових установ, блокувати підозрілі транзакції та передавати матеріали до правоохоронних органів для подальшого розслідування. Другий рівень моніторингу реалізується безпосередньо суб'єктами фінансового ринку — банками, страховими компаніями, фінансовими установами, які зобов'язані здійснювати ідентифікацію клієнтів, оцінку ризиків і повідомлення про підозрілі операції відповідним державним органам.

Така модель забезпечує багаторівневий контроль за рухом фінансових ресурсів та дозволяє своєчасно виявляти ознаки фінансових злочинів. Її ефективність значною мірою залежить від якості міжвідомчої взаємодії, автоматизації аналітичних процедур та постійного оновлення критеріїв ризику відповідно до актуальних загроз. У поєднанні з правовим механізмом блокування

підозрілих активів, дворівнева система створює інституційне підґрунтя для побудови прозорої та підзвітної фінансової архітектури.

Набуття Україною угоди про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році стало важливим етапом у процесі адаптації законодавства до європейських норм [27]. Угода передбачала низку вимог до гармонізації українських законів з європейським законодавством. Це включає зміни в таких сферах, як боротьба з корупцією, права людини, екологія, енергетика, торгівля та інші. Директиви ЄС, що стосуються фінансових операцій, захисту прав споживачів, боротьби з тероризмом, також стали обов'язковими для адаптації в українському праві. Європейський Союз став важливим партнером для України в цьому процесі, адже імплементація норм ЄС не лише сприяє інтеграції до європейських економічних і політичних структур, а й забезпечує покращення правової системи країни.

Процес гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами є багатоступеневим і потребує не лише прийняття нових законів, але й зміни практики їх застосування. Це включає підготовку і навчання державних органів, зокрема суддів, прокурорів, правоохоронних органів, для того щоб вони могли ефективно застосовувати нові норми на практиці. Успіх адаптації залежить також від створення нових механізмів контролю, таких як перевірка виконання законів і забезпечення належного нагляду за дотриманням міжнародних стандартів.

Імплементація міжнародних стандартів у сфері фінансового моніторингу в Україні є складним і багатоетапним процесом, що супроводжується численними труднощами. Однією з основних проблем є корупція, яка серйозно впливає на ефективність застосування міжнародних норм. Вона не лише підриває довіру до державних органів, але й стає суттєвою перепорою для здійснення ефективного фінансового моніторингу. Корупційні практики можуть призводити до того, що фінансові операції, що потребують перевірки, залишаються поза увагою, а встановлені процедури порушуються. Це ставить під загрозу виконання міжнародних зобов'язань і відповідність вимогам FATF (Фінансова група боротьби з відмиванням коштів).

Додатково, корупція може також проявлятися у вигляді “підроблених” результатів перевірок, де фінансові установи чи підприємства можуть використовувати зв’язки з чиновниками, щоб уникнути перевірок чи відповідальності. Це призводить до неефективності всієї системи фінансового моніторингу і ускладнює боротьбу з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму.

Крім того, недостатній рівень правової культури та кваліфікації кадрів стає серйозним бар’єром на шляху імплементації міжнародних норм. Брак освіти у державних посадовців і правоохоронців призводить до того, що нові закони, хоч і приймаються, можуть не застосовуватись належним чином. Відсутність спеціалізованих знань у цих сферах є суттєвою проблемою, адже міжнародні стандарти фінансового моніторингу потребують глибокого розуміння специфіки таких злочинів, як легалізація доходів, тероризм та фінансування тероризму.

В Україні також спостерігається інституційна слабкість органів, що здійснюють фінансовий моніторинг. Державні органи часто стикаються з браком ресурсів, як людських, так і фінансових. Без належного фінансування і сучасних технологій, органи контролю не можуть ефективно здійснювати перевірки і моніторинг фінансових операцій. Крім того, координація між різними державними структурами є недостатньою, що часто призводить до неефективного виконання завдань. Наприклад, відсутність узгодженості між фінансовими установами та правоохоронними органами може затримувати виявлення підозрілих транзакцій.

Існує також проблема низького рівня громадської свідомості щодо важливості фінансового моніторингу. Більшість громадян не мають достатньо знань про те, як фінансові злочини можуть вплинути на економічну безпеку країни. Низький рівень обізнаності може призвести до того, що люди не усвідомлюють важливості боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, що у свою чергу знижує ефективність запроваджуваних реформ.

І, звісно, на процес імплементації міжнародних стандартів у сфері фінансового моніторингу суттєво впливає економічна і політична нестабільність. Зміни в уряді, економічна криза, зовнішні політичні загрози, зокрема війна,

спричиняють постійні зміни в законодавстві і роблять процес реформування нестабільним. У країні, що переживає політичні і економічні труднощі, важко забезпечити стійку і послідовну реалізацію змін у фінансовому секторі (табл. 1.2.2).

Таблиця 1.2.2 – Основні труднощі та шляхи їх вирішення при імплементації міжнародних стандартів фінансового моніторингу в Україні

Труднощі	Опис проблеми	Шляхи вирішення
Корупція	Високий рівень корупції серед державних органів, що призводить до порушення стандартів і неефективного виконання законів.	Впровадження незалежних антикорупційних органів, посилення контролю за діяльністю чиновників, здійснення розслідувань корупційних злочинів.
Низький рівень кваліфікації кадрів	Недостатня підготовка працівників правоохоронних органів, суддів і держслужбовців, що обмежує їх здатність ефективно застосовувати нові закони.	Розробка програм навчання і підвищення кваліфікації для представників державних органів, суддів та правоохоронців.
Інституційна слабкість органів	Брак ресурсів і технологій у органів, які здійснюють фінансовий моніторинг, низька координація між установами.	Збільшення фінансування органів фінансового моніторингу, модернізація технічної бази, створення ефективних механізмів співпраці між державними інституціями.
Низький рівень громадської свідомості	Невисокий рівень знань у населення про важливість фінансового моніторингу та боротьби з фінансовими злочинами.	Проведення інформаційних кампаній серед громадян, залучення суспільства до процесу боротьби з фінансовими злочинами.
Політична та економічна нестабільність	Нестабільна політична ситуація і економічна криза, що ускладнюють проведення реформ і змін у фінансовому секторі.	Спільні зусилля уряду, бізнесу та міжнародних партнерів, стабілізація економіки, створення стійкої політичної системи, підтримка реформ з боку міжнародних організацій.
Військові дії та загроза тероризму	Повномасштабна агресія росії створює нові виклики для контролю за транскордонними фінансовими потоками, ризики тіншових схем та спонсорства тероризму.	Поглиблення співпраці з Egmont Group, FATF, посилення контролю за благодійними фондами, моніторинг надходжень з-за кордону, розвиток аналітичної розвідки.

Джерело: складено автором [28-32]

Після аналізу наведеної таблиці 1.2.2 можна зробити висновки щодо основних труднощів, з якими Україна стикається під час імплементації міжнародних стандартів фінансового моніторингу, а також визначити напрямки для подальших кроків у вирішенні цих проблем. Як видно з таблиці, кожна із

зазначених проблем має прямий вплив на ефективність системи фінансового моніторингу в країні.

Корупція, що є однією з найголовніших перешкод, може серйозно вплинути на реалізацію міжнародних стандартів, оскільки вона підриває довіру до органів, які повинні здійснювати нагляд і контроль за фінансовими операціями. Тому вирішення цієї проблеми є критично важливим для забезпечення прозорості фінансових потоків і для того, щоб міжнародні стандарти могли застосовуватись належним чином. Для цього необхідно не тільки створювати незалежні антикорупційні органи, але й посилити контроль за їхньою діяльністю.

Що стосується низького рівня кваліфікації кадрів, то цей фактор також істотно гальмує процес адаптації міжнародних норм. Без належної освіти та підготовки спеціалістів неможливо ефективно застосовувати нові закони, що в свою чергу знижує результативність усієї системи. Тому важливо інвестувати в програми навчання та підвищення кваліфікації для тих, хто працює у цій сфері, а також створити умови для сталого професійного розвитку.

Інституційна слабкість органів, які здійснюють фінансовий моніторинг, призводить до відсутності належної координації та неефективного використання ресурсів, що обмежує здатність органів реагувати на підозрілі фінансові операції. Для подолання цієї проблеми потрібно забезпечити необхідні ресурси для органів фінансового моніторингу, а також створити механізми співпраці між різними державними структурами, що дозволить покращити взаємодію і прискорити процес перевірок.

Знизити рівень корупції та підвищити ефективність імплементації міжнародних стандартів також допоможе підвищення рівня громадської свідомості. Це можна досягти через широкі інформаційні кампанії, що дозволять громадянам краще розуміти важливість боротьби з фінансовими злочинами і підтримувати ці ініціативи на рівні суспільства. Проте цей процес потребує значних зусиль і часу.

Нарешті, економічна та політична нестабільність, безумовно, ускладнює процес адаптації міжнародних норм. Вона створює непередбачуваність і часто

призводить до затримок в ухваленні важливих законів. Проте для подолання цієї проблеми необхідно забезпечити стабільність через співпрацю з міжнародними партнерами і впровадження довгострокових економічних і політичних стратегій.

Особливої уваги заслуговує проблема, пов'язана з повномасштабною війною та зростанням терористичних загроз, яка має безпрецедентний вплив на систему фінансового моніторингу. Агресія росії створює серйозні виклики для контролю за транскордонними фінансовими потоками, зокрема у зв'язку з ризиками тіньових схем, фінансування терористичної діяльності та зловживання статусом благодійних організацій. Для подолання цих викликів необхідно активізувати міжнародну співпрацю, зокрема з Egmont Group та FATF, а також запровадити сучасні методи аналітичної розвідки, що дозволить своєчасно виявляти підозрілі транзакції. Важливо також посилити регулювання щодо фінансової діяльності благодійних фондів і підвищити прозорість надходжень із-за кордону, особливо в умовах надзвичайного стану.

Таким чином, розв'язання цих труднощів вимагатиме комплексного підходу і активної співпраці між державними органами, бізнесом і міжнародними партнерами. Продовження реформ і інтеграція міжнародних стандартів фінансового моніторингу в національне законодавство дозволять покращити фінансову систему країни і зміцнити її позиції на міжнародній арені.

1.3 Функціонування системи фінансового моніторингу: міжнародний та національний рівень

Міжнародна система фінансового моніторингу є важливою складовою для забезпечення фінансової безпеки на глобальному рівні. Вона включає низку інституцій, організацій та державних структур, що працюють у тісній взаємодії для боротьби з фінансовими злочинами, такими як легалізація доходів і фінансування тероризму. Всі ці структури працюють за спільними стандартами, розробленими

міжнародними організаціями, такими як FATF, Базельський комітет з банківського нагляду (BCBS), Комітет експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL), Група держав проти корупції (GRECO), а також Egmont Group — міжнародна платформа співпраці між підрозділами фінансової розвідки. Злагоджена діяльність цих структур спрямована на забезпечення глобальної узгодженості у боротьбі з фінансовими загрозами, підвищення прозорості фінансових систем і зміцнення міждержавної довіри.

Порушення норм щодо легалізації доходів або фінансування тероризму можуть призвести до серйозних економічних наслідків, включаючи зниження довіри до національної валюти, запровадження санкцій з боку міжнародних організацій та завдання шкоди міжнародній репутації країни.

Міжнародна співпраця є основою цієї системи, оскільки вона дозволяє забезпечити узгодженість стандартів і процедур серед різних країн та юрисдикцій. Водночас, кожен елемент системи виконує свої конкретні функції, що дозволяє ефективно боротися з фінансовими злочинами.

Основною метою міжнародної системи є створення спільних стандартів і процедур для держав, що дозволяють здійснювати нагляд за фінансовими операціями, виявляти підозрілі транзакції і ефективно співпрацювати на міжурядовому рівні. Центральними елементами цієї системи є міжнародні організації, які розробляють загальні стандарти для держав, національні органи, що відповідають за їх імплементацію, і фінансові установи, які виконують моніторинг та виявлення фінансових злочинів на місцевому рівні.

Основні органи, що займаються розробкою міжнародних стандартів, включають Фінансову діячу групу (FATF), яка є основним механізмом для розробки рекомендацій і перевірки виконання цих стандартів державами-членами. FATF створює стандарти, відомі як 40 рекомендацій, які охоплюють аспекти, пов'язані з ідентифікацією клієнтів, повідомленням про підозрілі операції, а також співпрацею на міжнародному рівні. Оцінка виконання цих стандартів здійснюється

через процедури національних перевірок, які дозволяють визначити рівень дотримання рекомендацій.

Іншим важливим елементом міжнародної системи є Базельський комітет з банківського нагляду (BCBS), який розробляє принципи банківського нагляду, зокрема в частині управління ризиками, що виникають через фінансові злочини, і вимоги до банків для запобігання та протидії відмиванню коштів. Він визначає підходи для забезпечення стабільності банківської системи та безпеки фінансових операцій.

Міжнародний валютний фонд (IMF) та Світовий банк також відіграють важливу роль у розвитку та підтримці систем фінансового моніторингу. Вони надають технічну допомогу та фінансові ресурси країнам, які впроваджують необхідні механізми для боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму. Зокрема, вони сприяють розробці правових та інституційних структур, що дозволяють країнам виконувати міжнародні стандарти на національному рівні.

Національні органи фінансового моніторингу, такі як Державна служба фінансового моніторингу України (ДСФМУ), є ключовими структурами для забезпечення реалізації міжнародних стандартів на національному рівні. Вони здійснюють контроль за діяльністю фінансових установ, перевіряють підозрілі транзакції і працюють у тісній співпраці з іншими національними органами, правоохоронними структурами та міжнародними партнерами. На цих органах лежить відповідальність за імплементацію політик, що включають заходи щодо ідентифікації клієнтів, запобігання та протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Фінансові установи — це безпосередні учасники системи, оскільки саме вони мають доступ до фінансових даних клієнтів і можуть здійснювати моніторинг їхніх операцій. Вони зобов'язані проводити перевірки своїх клієнтів, щоб уникнути участі у фінансових злочинах. Це включає регулярні перевірки транзакцій, а також повідомлення про підозрілі операції до національних органів фінансового моніторингу, що дозволяє сприяти швидкому виявленню злочинної діяльності.

Правоохоронні органи, в свою чергу, займаються розслідуванням та кримінальним переслідуванням осіб, які порушують законодавство щодо легалізація доходів або фінансування тероризму. Ці органи повинні мати можливість ефективно реагувати на повідомлення про підозрілі операції, проводити необхідні слідчі дії і в разі потреби здійснювати співпрацю з іншими державами для розслідування транснаціональних злочинів.

Міжнародна система фінансового моніторингу не може бути ефективною без тісної співпраці між усіма її учасниками. Важливим механізмом є обмін інформацією між національними органами через Egmont Group, яка об'єднує підрозділи фінансової розвідки з понад 160 країн світу для оперативного обміну фінансовою інформацією, координації дій та проведення спільних розслідувань. Одним з інструментів, що забезпечують швидку реакцію, є Egmont Secure Web (ESW) — захищена електронна платформа, яка підтримує програму "24/7 Contact Initiative".

Ця програма передбачає наявність уповноважених контактних осіб у кожній країні, які доступні цілодобово для термінового обміну інформацією у випадках, пов'язаних із загрозами тероризму, масштабним відмиванням коштів або іншими фінансовими злочинами. Такий оперативний обмін даними є критично важливим для своєчасного виявлення та блокування підозрілих фінансових потоків, особливо у випадках транснаціонального характеру правопорушень.

Взаємодія між міжнародними та національними органами дозволяє створювати єдину мережу, яка має на меті забезпечення глобальної фінансової безпеки та зменшення загроз, пов'язаних із фінансовими злочинами. Важливим є те, що кожна країна має свою роль у реалізації цих стандартів, і лише спільні зусилля можуть дати реальний результат у боротьбі з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму. Ключовими елементами цієї співпраці є взаємний обмін інформацією, координація дій між різними національними і міжнародними органами, а також регулярні перевірки і моніторинг виконання міжнародних стандартів.

Наприклад, механізми, такі як взаємні оцінки (mutual evaluations) FATF та співпраця в рамках Egmont Group, дозволяють ефективно обмінюватися даними та координувати зусилля щодо виявлення та припинення фінансових злочинів, які часто мають міжнародний характер. Тільки завдяки колективним зусиллям держав і міжнародних організацій можна досягти стійких результатів у боротьбі з глобальними фінансовими загрозами.

Щоб краще зрозуміти взаємодію між учасниками міжнародної системи фінансового моніторингу, можна звернутися до схеми, яка показує основні елементи цієї системи і їх взаємодію (рис. 1.3.1).

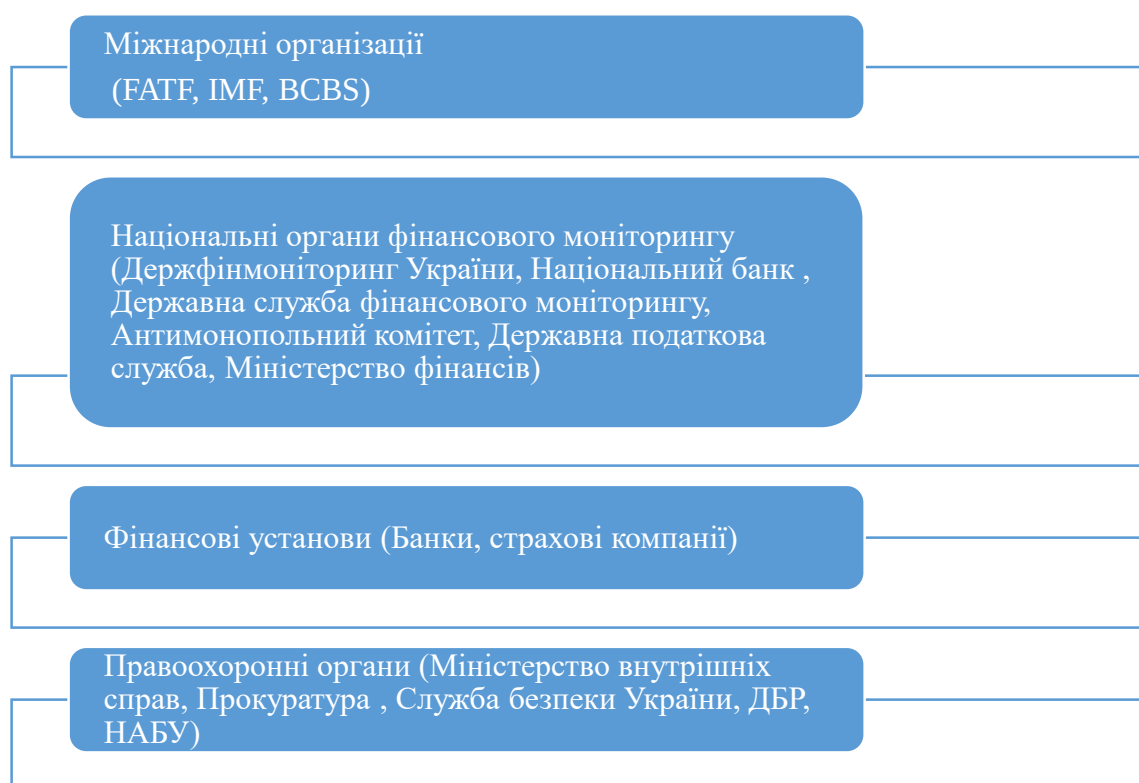

Рисунок 1.3.1 – Схема взаємодії суб'єктів міжнародної системи фінансового моніторингу

Джерело: розроблено автором на основі власних досліджень

Рисунок 1.3.1, наведений вище, ілюструє структуру взаємодії основних учасників міжнародної та національної систем фінансового моніторингу, яка спрямована на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Система ґрунтується на

чітко налагодженій координації між інституціями, кожна з яких виконує специфічну функцію в загальному механізмі контролю за фінансовими потоками.

Визначальну роль у формуванні глобальної політики відіграють міжнародні організації, зокрема FATF, Міжнародний валютний фонд (IMF) та Базельський комітет з банківського нагляду (BCBS). Саме ці органи напрацьовують концептуальні засади, принципи та рекомендації, що формують міжнародні стандарти у сфері фінансового моніторингу. Зокрема, Рекомендації FATF використовуються як основа національного законодавства більшості країн, IMF здійснює аналітичну та методологічну підтримку держав у розбудові ефективних фінансових інституцій, а BCBS розробляє вимоги до банківського регулювання та нагляду з метою зміцнення стабільності фінансової системи.

У межах національної юрисдикції реалізацію цих стандартів забезпечують органи державного регулювання, серед яких Державна служба фінансового моніторингу України (ДСФМУ) відіграє центральну координуючу функцію. У взаємодії з Національним банком України, Міністерством фінансів, Державною податковою службою, Антимонопольним комітетом України та іншими державними структурами, ДСФМУ організовує виконання вимог національного законодавства у сфері фінансового моніторингу та забезпечує імплементацію міжнародних рекомендацій на практиці.

Практична реалізація заходів фінансового моніторингу покладається на фінансові установи – банки, страхові компанії, ломбарди, кредитні спілки, інвестиційні компанії тощо. Вони виступають первинними суб'єктами системи, які здійснюють ідентифікацію клієнтів, аналіз їхніх операцій, оцінку ризиків і повідомлення про підозрілі транзакції до ДСФМУ. Саме на цьому етапі закладається основа для ефективного виявлення потенційно незаконних фінансових потоків.

Завершальним елементом системи виступають правоохоронні органи, зокрема Міністерство внутрішніх справ України, Прокуратура та Служба безпеки України. Вони здійснюють подальший розгляд матеріалів, переданих фінансовим моніторингом, і в межах наданих повноважень проводять досудове розслідування

та реалізують механізми кримінального переслідування осіб, причетних до вчинення фінансових злочинів.

Отже, представлена на рисунку система демонструє взаємодію усіх ключових учасників процесу фінансового моніторингу – від розробки стратегічних ініціатив на міжнародному рівні до реалізації контролю та відповідальності на національному рівні. Такий підхід дозволяє забезпечити комплексне реагування на виклики фінансової безпеки та зміцнити ефективність протидії відмиванню доходів і фінансуванню терористичної діяльності.

Фінансовий моніторинг в Україні є комплексною системою заходів, спрямованих на запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення. Організація цієї системи здійснюється відповідно до міжнародних стандартів, включаючи рекомендації FATF, MONEYVAL та інших міжнародних організацій.

Україна функціонує в межах двохрівневої системи фінансового моніторингу, яка охоплює первинний та державний рівні. Первинний фінансовий моніторинг здійснюється безпосередньо суб'єктами господарювання, серед яких банки, фінансові установи, аудитори, адвокати, нотаріуси та інші учасники ринку фінансових послуг. Їх обов'язком є ідентифікація клієнтів, оцінка рівня ризику, моніторинг фінансових операцій та виявлення підозрілої активності. У випадку фіксації ознак потенційно незаконних транзакцій відповідна інформація передається до уповноважених органів.

Другий рівень – державний фінансовий моніторинг – координується спеціалізованими органами державної влади. Ключову роль у цій системі відіграє Державна служба фінансового моніторингу України (ДСФМУ), яка здійснює аналіз підозрілих фінансових операцій, формує аналітичні висновки та забезпечує взаємодію з правоохоронними структурами. Окремі контрольні функції покладені також на інші органи: Національний банк України здійснює регуляторний нагляд за банками та небанківськими фінансовими установами, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) – за фондовим ринком, Державна податкова служба України – за дотриманням податкового законодавства, а Бюро

економічної безпеки – за виявленням економічних правопорушень та аналітичним супроводом розслідувань.

Фінансові установи зобов'язані зберігати інформацію про фінансові операції не менше п'яти років, а також забезпечувати регулярне подання звітності до регуляторних органів відповідно до встановлених нормативних вимог.

Нормативно-правову основу функціонування системи фінансового моніторингу в Україні складають Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», Кримінальний кодекс України, а також нормативно-правові акти Національного банку України та інших державних регуляторів (табл. 1.3.1).

Таблиця 1.3.1 – Аналіз системи фінансового моніторингу в Україні відповідності міжнародним стандартам

Основні характеристики системи фінансового моніторингу	В Україні	Відповідність міжнародним стандартам FATF
Рівні моніторингу	Первинний та державний	Подібна структура (FIU, регулятори, банки)
Ідентифікація клієнтів	Обов'язкова для всіх фінансових установ та інших суб'єктів первинного фінансового моніторингу	Обов'язкова, з акцентом на ризик-орієнтований підхід
Підозрілі операції	Звітуються до ДСФМУ	Повідомляються до національних органів фінмоніторингу
Контроль криптовалют	Часткове регулювання	Залежить від країни, FATF рекомендує контроль

Джерело: розроблено автором на основі [12,33-36]

Аналіз таблиці 1.3.1 демонструє, що Україна має розвинену систему фінансового моніторингу, яка орієнтується на міжнародні стандарти. Водночас деякі аспекти, такі як регулювання криптовалют, ще потребують доопрацювання. Українська система фінансового моніторингу має чітко структуровані рівні, але важливим завданням залишається впровадження нових технологій аналізу транзакцій та підвищення ефективності взаємодії між усіма учасниками системи.

Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як FATF, MONEYVAL, Egmont Group, IMF та Світовий банк. Ці організації надають

рекомендації щодо реформування фінансового сектору, здійснюють моніторинг виконання вимог та сприяють міжнародному обміну інформацією щодо фінансових злочинів. Фінансовий моніторинг в Україні відповідає міжнародним стандартам, однак потребує подальшого вдосконалення. Основні напрями покращення – посилення контролю за цифровими фінансовими активами, розширення аналітичних можливостей ДСФМУ та підвищення ефективності взаємодії з правоохоронними органами.

З огляду на рекомендації таких організацій, як Financial Action Task Force (FATF), Україна має забезпечити виконання низки вимог, що стосуються ідентифікації клієнтів, боротьби з підозрілими транзакціями та міжнародної співпраці. У цьому контексті національна система фінансового моніторингу повинна інтегрувати відповідні міжнародні стандарти і забезпечити їх практичне виконання для ефективної боротьби з фінансовими злочинами (табл. 1.3.2).

Таблиця 1.3.2 – Порівняння міжнародних стандартів FATF та вимог національної системи фінансового моніторингу

Міжнародний стандарт	Вимога для національної системи фінансового моніторингу
FATF Recommendations on Customer Identification (KYC)	Вимога до фінансових установ перевіряти особу клієнта перед укладанням угоди, встановлювати її фінансову діяльність.
Mandatory Reporting of Suspicious Transactions	Запровадження механізму, що зобов'язує фінансові установи повідомляти органи контролю про підозрілі фінансові операції.
International Cooperation and Information Exchange	Розвиток системи обміну інформацією між країнами, спільне реагування на фінансові злочини.
Transparency of Financial Operations	Забезпечення відкритості фінансових установ і компаній, надання інформації про структуру власності та джерела фінансування.

Джерело: розроблено автором на основі [37-40]

У таблиці 1.3.2 чітко показано, як міжнародні стандарти, такі як рекомендації FATF, трансформуються в конкретні вимоги до національної системи фінансового моніторингу. Наприклад, для ефективного виконання стандартів FATF, фінансові установи повинні дотримуватись принципів ідентифікації клієнтів, що допоможе запобігти фінансуванню тероризму або відмиванню коштів.

Звітування про підозрілі транзакції дозволяє оперативно реагувати на можливі загрози, а розвиток міжнародної співпраці та обміну інформацією є важливим для боротьби з транскордонними фінансовими злочинами.

Отже, для повної відповідності національної системи міжнародним стандартам Україні необхідно активно працювати над удосконаленням законодавства, створенням належної інфраструктури та покращенням взаємодії між національними органами та міжнародними організаціями. Це дозволить забезпечити ефективну боротьбу з фінансовими злочинами, підвищити рівень прозорості та безпеки фінансових операцій, а також зміцнити міжнародний імідж України як надійного партнера на світовій фінансовій арені.

Бухгалтерський облік є основою системи фінансового моніторингу, надаючи необхідну інформацію для виявлення та аналізу фінансових операцій, що можуть свідчити про легалізацію незаконно отриманих доходів, фінансування тероризму або інші незаконні дії. Ефективність фінансового моніторингу значною мірою залежить від якості та повноти бухгалтерської інформації, що дозволяє виявляти аномалії та підозрілі тенденції серед фінансових операцій.

Облік доходів, витрат і фінансових результатів здійснюється згідно з національними стандартами, зокрема П(С)БО 15 "Доходи", П(С)БО 16 "Витрати", П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати", які встановлюють єдині правила для визнання, оцінки та розкриття фінансової інформації [42-44].

Інформація, що міститься в бухгалтерських записах і фінансовій звітності, є основним джерелом для фінансового моніторингу. Зокрема, раптове зростання доходів без економічного підґрунтя, тривалі збитки, суттєві операції з контрагентами з підвищеним ризиком або офшорних зон, нерегулярні грошові потоки — це лише частина сигналів, які можуть бути виявлені на основі облікових даних. Бухгалтерська інформація дозволяє своєчасно виявити ознаки шахрайства, порушення податкової дисципліни, нецільового використання коштів або фіктивних операцій. Інтеграція бухгалтерського обліку у фінансовий моніторинг підвищує ефективність виявлення та запобігання фінансовим злочинам, забезпечуючи прозорість і достовірність фінансової інформації.

Отже, бухгалтерський облік є не лише інструментом фінансової звітності, а й важливою складовою системи фінансової безпеки. Його достовірність, повнота та аналітична глибина є ключем до ефективної роботи як внутрішнього, так і державного фінансового моніторингу.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що в Україні сформована багаторівнева система фінансового моніторингу, яка орієнтується на міжнародні стандарти, насамперед рекомендації FATF. Водночас для досягнення повної відповідності міжнародним вимогам необхідним є подальший розвиток нормативно-правової бази, удосконалення процедур КҮС, розширення міжнародної співпраці, а також глибока інтеграція бухгалтерського обліку в систему виявлення фінансових правопорушень. Саме поєднання нормативного регулювання, облікової інформації та цифрових інструментів моніторингу здатне забезпечити високий рівень фінансової прозорості, зниження ризиків відмивання коштів і підвищення фінансової безпеки держави.

У подальшому дослідженні буде розглянуто практичні аспекти реалізації фінансового моніторингу на прикладі АТ «Укрзалізниця», зокрема особливості обліку фінансових операцій, аналіз доходів, витрат і результатів діяльності, а також виявлення ризиків, пов'язаних з потенційно підозрілими операціями.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ НА ПРИКЛАДІ АТ «УКРЗАЛІЗНИЦЯ» ТА ПОРІВНЯННЯ З ПРАКТИКОЮ DEUTSCHE BAHN AG

2.1 Інформаційно-аналітичне забезпечення та організація фінансового моніторингу в АТ «Укрзалізниця»

АТ «Укрзалізниця» як підприємство стратегічної інфраструктури України характеризується високим рівнем складності господарських процесів, що зумовлює необхідність існування потужної системи фінансового моніторингу. Сутність фінансового моніторингу в цьому контексті полягає в організації збору, обробки, систематизації та аналізу фінансової інформації з метою запобігання шахрайству, виявлення підозрілих транзакцій, контролю за фінансовою дисципліною контрагентів та забезпечення прозорості використання ресурсів. В АТ «Укрзалізниця» функції внутрішнього фінансового моніторингу покладено на департамент внутрішнього аудиту та фінансового контролю, що діє у взаємодії з іншими ключовими підрозділами, зокрема фінансово-економічними службами, юридичним департаментом, службою безпеки та бухгалтерією.

Організаційна модель реалізації фінансового моніторингу в АТ «Укрзалізниця» побудована на поєднанні автоматизованих інформаційних систем, стандартів внутрішнього контролю та процедур ризик-орієнтованої оцінки. Центральним елементом інформаційного забезпечення є система SAP ERP (SAP — «Системи, застосування і продукти в обробці даних»; ERP — «Планування ресурсів підприємства»), яка дозволяє в реальному часі здійснювати облік, контроль та аналіз фінансово-господарських операцій на всіх рівнях управління підприємством. Система охоплює розподіл витрат і доходів, контроль за договорами, моніторинг дебіторської та кредиторської заборгованості, аналіз грошових потоків, а також інтеграцію з модулями бюджетування та казначейства.

Додатково використовуються зовнішні інформаційні ресурси, такі як державні реєстри, аналітичні платформи (YouControl), банківські системи, що підвищує точність верифікації контрагентів.

Застосування принципу "знай свого клієнта" (KYC) є обов'язковим при укладенні договорів із новими партнерами, особливо за участю міжнародного фінансування. На етапі проведення господарських операцій здійснюється поточний контроль, зокрема перевірка контрагента, призначення платежу, типу витрати, наявності первинних документів. Після здійснення операцій впроваджується постопераційний аудит, у межах якого проводиться оцінка відповідності фактичних даних плановим та нормативним показникам. Така триступенева система забезпечує належний рівень контролю відповідно до вимог Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та міжнародних рекомендацій FATF.

Інформаційною базою для реалізації фінансового моніторингу є, насамперед, показники консолідованої фінансової звітності. Обробка цих даних дає змогу виявити динаміку змін обсягів доходів і витрат, структурних зрушень у джерелах надходжень, а також співвідношення основних напрямів витрачання коштів, що є базовими елементами аналітичної моделі моніторингу (табл. 2.1.1).

Таблиця 2.1.1 – Динаміка ключових фінансових показників АТ «Укрзалізниця» за 2022–2023 роки, млн грн

Показник	2022 рік	2023 рік	Темп зростання/зниження, %
Дохід від реалізації продукції	81 179	93 608	+15,4%
Витрати	99 534	92 558	–7,0%
Фінансовий результат (прибуток/збиток)	–10 837	+4 986	—
Витрати на оплату праці	40 937	45 635	+11,5%
Витрати на електроенергію та паливо	20 378	21 408	+5,1%

Джерело: згруповано автором на основі [45]

Як свідчать дані 2.1.1, у 2023 році АТ «Укрзалізниця» змогло покращити фінансовий результат, вийшовши зі стану глибокої збитковості до отримання чистого прибутку в розмірі 4 986 млн грн. Це відбулося на тлі зростання доходів від реалізації на 15,4%, що свідчить про відновлення операційної діяльності та покращення логістичних процесів. Особливо показовим є зниження собівартості реалізованої продукції на 7,0% у порівнянні з попереднім роком, що може вказувати на ефективну політику оптимізації витрат, зокрема зменшення обсягів непрофільних витрат або вдосконалення системи обліку й контролю. Зростання витрат на оплату праці на 11,5% обумовлене як переглядом тарифних ставок, так і збільшенням соціальних виплат в умовах воєнного стану. Витрати на енергоносії демонструють помірну позитивну динаміку (5,1%), що свідчить про стабілізацію закупівельної політики та підвищення енергоефективності перевезень.

Таке поєднання фінансових показників є важливим джерелом інформації для системи фінансового моніторингу, оскільки зміни в динаміці доходів і витрат можуть виявляти не лише результати операційної діяльності, але й свідчити про потенційні ризики або неефективність. Саме тому бухгалтерська інформація, представлена в обліку та фінансовій звітності, слугує основою для систематичного моніторингу фінансового стану компанії та забезпечення прозорості її діяльності.

Із метою оцінки ризиків та відстеження концентрації джерел надходжень застосовується метод структурного аналізу доходів (рис. 2.1.1).

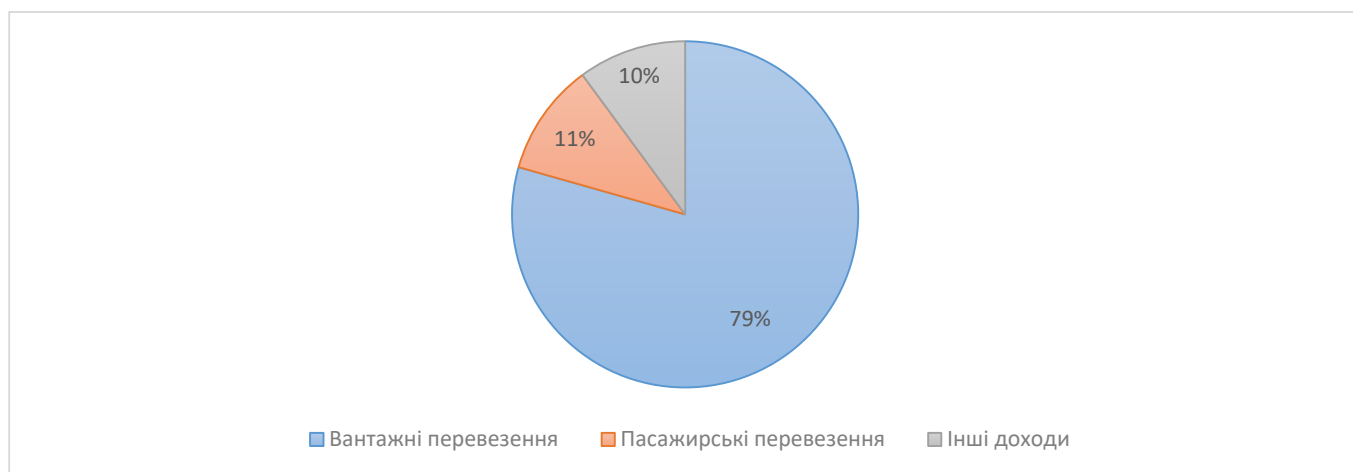

Рисунок 2.1.1 – Структура доходів АТ «Укрзалізниця» у 2023 році

Джерело: розроблено автором на основі [45]

Проаналізувавши структуру доходів, варто зауважити про високу залежність підприємства від сегменту вантажних перевезень, частка яких у 2023 році становила понад 79% загального обсягу виручки. Така концентрація в одному напрямі створює підвищені ризики для стійкості фінансування у випадку порушення логістичних ланцюгів, зміни тарифної політики або втрати клієнтів. Пасажирські перевезення мають соціальне значення, але залишаються дотаційними за своєю економічною суттю, а їх частка не перевищує 10,5%. Інші доходи формуються переважно за рахунок орендних, експедиторських і логістичних послуг, однак у структурі вони займають менше 11%. Для фінансового моніторингу така інформація дозволяє здійснювати ранню ідентифікацію змін у структурі доходів та відстежувати появу нових каналів фінансування, що може містити як позитивні, так і ризикові ознаки.

Загалом, можна стверджувати, що інформаційно-аналітичне забезпечення фінансового моніторингу в АТ «Укрзалізниця» є системним і багаторівневим. Використання сучасного програмного забезпечення, інтегрованого обліку, верифікації контрагентів, трирівневої моделі контролю, а також обробки фінансової звітності як бази даних для оцінки ризиків забезпечує ефективність внутрішнього фінансового моніторингу. Наявна структура доходів і витрат, динаміка їх змін, а також незалежний аудит звітності надають підприємству можливість своєчасно виявляти і реагувати на потенційно підозрілі або ризиковані фінансові операції.

2.2 Облік доходів і витрат на основі фінансової звітності АТ «Укрзалізниця»

Система обліку доходів і витрат на підприємстві є основою для формування достовірної фінансової звітності та забезпечення ефективного фінансового моніторингу. У Розділі 1 було показано, що відповідно до міжнародних стандартів

фінансового моніторингу та вимог FATF, облікова інформація про доходи, витрати та фінансові результати є джерелом для виявлення підозрілих операцій та аналізу ризиків. Практична реалізація цих положень в АТ «Укрзалізниця» здійснюється шляхом формування обліку відповідно до національних стандартів П(С)БО 15 «Дохід», П(С)БО 16 «Витрати» та П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати».

Доходи визнаються за принципом нарахування на момент надання послуг, відповідно до фактичного виконання зобов'язань перед замовниками. Основу доходів АТ «Укрзалізниця» складають вантажні перевезення, які обліковуються згідно з договорами та відповідними маршрутними листами. Пасажирські перевезення, частково дотовані державою, обліковуються з урахуванням майбутніх надходжень за програмами компенсації, що вимагає ретельного контролю за дебіторською заборгованістю. Інші доходи, пов'язані з логістичними та допоміжними послугами, реалізацією активів та отриманими компенсаціями, відображаються як операційні доходи у складі доходів звітного періоду.

Витрати, відповідно до П(С)БО 16, визнаються в періоді, в якому вони понесені, незалежно від моменту оплати. В обліку АТ «Укрзалізниця» витрати групуються за економічними елементами: оплата праці, амортизація, енергетичні ресурси, сторонні послуги, матеріали, податки та адміністративні витрати. Враховуючи розгалужену структуру підприємства, ведення обліку витрат здійснюється за підрозділами, напрямками діяльності, а також центрами відповідальності, що дозволяє проводити детальний аналіз відхилень (табл. 2.2.1).

Таблиця 2.2.1 – Структура витрат АТ «Укрзалізниця» у 2023 році за функціональним призначенням

Стаття витрат	Сума, млн грн	Питома вага у загальних витратах, %
Витрати на персонал	45 635 418	44,8
Амортизація	13 123 228	12,9
Інші операційні витрати	7 253 476	7,1
Собівартість реалізованої продукції	92 558 470	90,9
Усього витрат	101 844 855	100,0

Джерело: згруповано автором на основі [45]

Структура витрат в наведеній таблиці АТ «Укрзалізниця» у 2023 році свідчить про переважання витрат на оплату праці, які склали понад 45,6 млрд грн, або 44,8% усіх витрат. Такий показник є характерним для трудомістких галузей, проте для системи фінансового моніторингу він вимагає особливої уваги. Зокрема, облік витрат на персонал повинен містити належну аналітику щодо чисельності працівників, рівня заробітної плати, преміальних нарахувань, компенсацій та виплат, здійснених у рамках державних програм підтримки. В умовах війни, коли держава частково субсидує підприємства критичної інфраструктури, зростає ризик недоцільного використання бюджетних коштів або подвійного фінансування, що потребує моніторингу з боку як внутрішнього аудиту, так і фінансового контролю.

На другому місці за обсягом перебувають амортизаційні витрати, які у 2023 році становили 13,1 млрд грн, або 12,9% від загального обсягу витрат. Амортизація є непрямим індикатором технічного стану основних засобів, зношеності рухомого складу та ефективності використання інфраструктури. Для системи фінансового моніторингу ключовим є контроль за відповідністю між обліковою та ринковою вартістю активів, правильністю нарахування амортизації відповідно до методів, передбачених обліковою політикою, а також своєчасністю переоцінки. У звіті за 2023 рік аудитор не виявив суттєвих зауважень до амортизаційної політики компанії, що свідчить про належний рівень облікового контролю.

Інші операційні витрати, які склали понад 7,2 млрд грн (7,1% загальної суми), охоплюють різноманітні поточні витрати, включаючи страхові платежі, утримання об'єктів інфраструктури, витрати на охорону, обслуговування техніки, судові та консалтингові послуги. Ця категорія є однією з найменш прозорих і часто використовується для приховування непродуктивних або фіктивних операцій. У практиці фінансового моніторингу доцільно здійснювати глибоке декомпонування цієї статті з подальшим порівнянням за періодами, аналізом контрагентів, перевіркою вартості послуг та відповідності контрактних умов.

Найбільша частина витрат (92,6 млрд грн), або 90,9%, включена до собівартості реалізованої продукції, що вказує на високий рівень операційних витрат, притаманний підприємствам транспортної галузі. При цьому важливо

розуміти, що в складі собівартості можуть бути приховані окремі витрати, які не деталізуються у звітності. Саме тому бухгалтерський облік повинен забезпечити деталізацію витрат за елементами та напрямками, що уможливить ідентифікацію відхилень, підвищену концентрацію витрат у певних сегментах та потенційні зони ризику. Як зазначалося у Розділі 1, ефективний моніторинг можливий лише за умови, що дані обліку є достатньо структурованими, актуальними та прозорими для внутрішнього аналізу.

Загалом, наведена структура витрат демонструє як закономірні особливості витратної моделі великого інфраструктурного підприємства, так і вказує на необхідність постійного аналітичного супроводу з боку системи фінансового моніторингу. Особливо це стосується позицій, які не мають прямого розкриття в публічній звітності, але суттєво впливають на ефективність фінансово-господарської діяльності.

У структурі доходів АТ «Укрзалізниця» бухгалтерський облік ведеться з урахуванням напрямів діяльності, що дає змогу деталізувати інформацію за видами перевезень та іншими джерелами надходжень. Це відповідає вимогам П(С)БО 15 щодо визнання доходу на підставі виконання зобов'язань за договорами (табл. 2.2.2).

Таблиця 2.2.2 – Доходи АТ «Укрзалізниця» у 2023 році за напрямом

Напрямок доходів	Сума, тис. грн	Питома вага, %
Вантажні перевезення	74 274 993	79,3
Пасажирські перевезення (загалом)	9 860 874	10,5
— у т.ч. міжміські та міжнародні	9 297 840	—
— у т.ч. приміські	563 034	—
Інші доходи	9 471 974	10,1
Разом доходів	93 607 841	100,0

Джерело: розроблено автором на основі [45]

Як видно з таблиці (табл. 2.2.2), переважну частину доходів АТ «Укрзалізниця» формують вантажні перевезення, для яких здійснюється деталізований облік за видами вантажів, маршрутами та контрагентами. Така структура обліку дозволяє відслідковувати рух виручки по основних сегментах та застосовувати ризик-орієнтований підхід у фінансовому моніторингу. Зміни у

співвідношенні внутрішніх і міжнародних перевезень, зниження середньої ставки чи відхилення обсягів вантажообігу можуть свідчити як про зовнішні економічні фактори, так і про можливі внутрішні порушення.

Доходи від пасажирських перевезень обліковуються з урахуванням майбутніх компенсацій з боку держави за перевезення пільгових категорій населення. Такий підхід супроводжується формуванням дебіторської заборгованості, яка є особливо чутливою до затримок фінансування та потребує окремого контролю. Для цілей фінансового моніторингу важливим є аналіз динаміки та складу цієї заборгованості, оскільки її накопичення може маскувати ризикові операції або прикривати касові розриви.

Інші доходи, що включають надходження від оренди, логістичних послуг, реалізації активів та інших операцій, мають меншу частку у структурі, однак залишаються потенційно ризиковими з точки зору моніторингу. Їх природа є більш змінною, а характер — часто нетиповим, що потребує належної перевірки джерел надходження, обґрунтованості операцій та відповідності економічному змісту. Облік таких доходів повинен містити достатній рівень аналітики, аби забезпечити прозорість і запобігти використанню тимчасових або фіктивних джерел фінансування.

Отже, проведений аналіз обліку доходів і витрат на основі фінансової звітності АТ «Укрзалізниця» підтверджує ключову роль бухгалтерської інформації у забезпеченні прозорості фінансової діяльності підприємства. Визнання доходів та витрат відповідно до вимог П(С)БО 15, 16 та 3 забезпечує об'єктивність фінансової звітності, а деталізація за видами діяльності дає змогу виявляти потенційно ризикові напрями. Як було доведено у Розділі 1, ефективний фінансовий моніторинг ґрунтується саме на достовірних облікових даних, що дозволяє формувати обґрунтовані аналітичні висновки, виявляти фінансові аномалії та ухвалювати своєчасні управлінські рішення. АТ «Укрзалізниця» демонструє наявність елементів системного підходу до обліку та аналітики, що створює належне підґрунтя для подальшого розвитку внутрішнього контролю й системи запобігання фінансовим зловживанням.

2.3 Моніторинг фінансових результатів діяльності АТ «Укрзалізниця»

Фінансові результати є основним інтегральним показником ефективності діяльності суб'єкта господарювання, що відображає не лише дохідність, але й стійкість, здатність генерувати позитивний грошовий потік та уникати збитковості. Як показано в Розділі 1, системи фінансового моніторингу на національному та міжнародному рівнях приділяють особливу увагу результативності діяльності, оскільки аномальні прибутки або систематичні збитки можуть бути індикаторами ризикових чи підозрілих операцій.

АТ «Укрзалізниця» як підприємство критичної інфраструктури функціонує в умовах високої залежності від державної підтримки та має складну структуру витрат. За результатами фінансової звітності за 2023 рік компанія продемонструвала позитивний фінансовий результат, що свідчить про відновлення після значних збитків 2022 року (табл. 2.3.1).

Таблиця 2.3.1– Динаміка фінансових результатів АТ «Укрзалізниця» у 2022–2023 роках

Показник	2022 рік	2023 рік	Темп зростання/зниження, %
Дохід від реалізації продукції	75 720 258	93 607 841	+23,6%
Собівартість реалізованої продукції	82 503 774	92 558 470	+12,2%
Валовий прибуток/збиток	–6 783 516	+1 049 371	—
Фінансовий результат (прибуток/збиток)	–10 797 161	+4 980 580	—

Джерело: розроблено автором на основі [45]

Порівняння показників двох звітних періодів свідчить про значне покращення фінансової ситуації. Якщо у 2022 році діяльність товариства супроводжувалася збитковістю, спричиненою високою собівартістю та зменшенням доходів, то в 2023 році спостерігається ріст виручки більш ніж на 23%, що дало змогу вийти на позитивний результат. Водночас темпи зростання собівартості були менш значними, що дозволяє зробити висновок про ефективніше

використання ресурсів та часткове відновлення логістичних маршрутів. Проте в умовах воєнного стану навіть позитивний прибуток не може розглядатися як однозначний показник стабільності. При оцінці результативності діяльності фінансовий моніторинг має враховувати ймовірну затримку з надходженням компенсацій за пільгові перевезення, обмежену ліквідність через заморожені активи, а також складнощі з переоцінкою основних засобів, які фізично перебувають на тимчасово окупованих територіях або пошкоджені.

Додаткову аналітичну глибину моніторингу надає інформація з аудиторського звіту за 2023 рік (див. Додаток А). У звіті зазначено, що аудит фінансової звітності АТ «Укрзалізниця» проведено відповідно до вимог Міжнародних стандартів аудиту, зокрема МСА 700 та МСА 705. Аудитор висловив умовно-позитивну думку, звернувши увагу на обмеження, пов'язані з неповнотою інформації щодо активів на непідконтрольних територіях та потенційним знеціненням об'єктів інфраструктури. Незалежна перевірка, проведена згідно з міжнародними стандартами, підвищує достовірність фінансової інформації, яка є основою для моніторингу. Водночас аудиторські застереження вказують на наявність зон ризику, які можуть не відображатися безпосередньо у звітних формах, але потребують подальшого контролю та аналізу.

Звіт аудитора щодо консолідованої фінансової звітності АТ «Укрзалізниця» за 2023 рік виокремлює кілька суттєвих фіскальних ризиків, що можуть вплинути на точність фінансових результатів компанії та коректність обчислення податкових зобов'язань.

Одним із ключових ризиків є неможливість підтвердження активів та зобов'язань, що перебувають на тимчасово окупованих територіях. Аудитор не зміг отримати достатніх доказів щодо активів та зобов'язань на цих територіях, що спричиняє ризик некоректного нарахування податків, таких як податок на майно та податок на прибуток. Відсутність підтвердження витрат та доходів, пов'язаних із зазначеними активами, може призвести до помилок у податковій звітності компанії.

Також виявлено ризик, пов'язаний із непроведеною переоцінкою основних засобів, що є вимогою МСБО 16. Необхідність проведення регулярної переоцінки полягає у тому, щоб балансова вартість активів відповідала їх справедливій вартості. Відсутність переоцінки з 2014 року може призвести до неточностей у нарахуванні амортизації, що впливає на витрати та податкові зобов'язання, зокрема на податок на майно та відстрочені податки.

Іншим важливим аспектом є неправильний облік списання кредитів, коли у 2022 році АТ «Укрзалізниця» визнала дохід від списання кредитів банків, активи яких були вилучені державою. Це списання мало бути відображене як операція з власним капіталом, а не як дохід, що спричинило завищення фінансового результату і потенційно — завищення податкових зобов'язань з податку на прибуток.

Ще одним фіскальним ризиком є невизначеність щодо безперервності діяльності компанії, пов'язана з військовим конфліктом та іншими факторами. Хоча аудитор не змінив свою думку щодо цього питання, ризики збереження діяльності компанії на безперервній основі залишаються актуальними, що може мати опосередкований вплив на виконання податкових зобов'язань та облік у разі ліквідації.

Нарешті, визнання доходів від вантажних перевезень є складним процесом, що потребує точних суджень щодо моменту визнання доходу. Некоректне визначення періоду визнання доходу може привести до перекручень у податковій звітності, що, своєю чергою, позначається на обчисленні податку на прибуток.

Узагальнюючи, можна сказати, що звіт аудитора вказує на серйозні фіскальні ризики, які можуть вплинути на фінансову стабільність АТ «Укрзалізниця». Для мінімізації цих ризиків компанії необхідно вжити низку заходів, таких як підтвердження активів на тимчасово окупованих територіях, проведення переоцінки основних засобів, коригування обліку списання кредитів та удосконалення процесу визнання доходів від вантажних перевезень. Крім того, варто активно моніторити ситуацію щодо безперервності діяльності для

забезпечення належного виконання податкових зобов'язань та стабільної роботи компанії.

Додаткову аналітичну глибину в межах моніторингу фінансових результатів надає оцінка характеру прибутку. У випадку АТ «Укрзалізниця» важливо зважати не лише на сам факт виходу на прибутковість, а й на те, за рахунок яких джерел сформовано позитивний результат. Враховуючи наявність компенсацій з боку держави, субсидій та можливих надходжень від реалізації активів, існує ймовірність, що частина прибутку не є результатом стабільної операційної діяльності. У фінансовій звітності відсутня деталізація, яка дозволила б точно встановити частку одноразових або неосновних надходжень. Саме тому система фінансового моніторингу має оцінювати не лише підсумковий показник, але й економічну природу джерел, що його сформували.

Ще один важливий напрям практичного аналізу — це взаємозв'язок фінансових результатів з плануванням та бюджетуванням. Прибуток, зафіксований у 2023 році, створює підґрунтя для ухвалення рішень щодо фінансування ключових напрямів діяльності, зокрема відновлення об'єктів інфраструктури, модернізації техніки та реалізації програм енергетичної ефективності. Водночас такі управлінські кроки мають ґрунтуватися на реальній фінансовій спроможності, підтвердженій достовірними даними. З огляду на застереження аудитора щодо знецінення активів та обмеженого доступу до частини майна, що відображено у звіті згідно з вимогами МСА 705, процес планування повинен супроводжуватись постійною верифікацією інформаційної бази. Це дозволяє підвищити ефективність рішень та зменшити ймовірність помилкових фінансових прогнозів.

Моніторинг фінансових результатів діяльності АТ «Укрзалізниця» свідчить про суттєве покращення показників у 2023 році, що демонструє поступове відновлення підприємства після глибокої збитковості. Разом із тим аналіз джерел прибутку та застереження, надані у межах незалежного аудиту, вказують на необхідність обережного тлумачення отриманих результатів. Надійність фінансової інформації та її прозорість мають ключове значення для системи фінансового моніторингу, оскільки забезпечують підґрунтя для своєчасної

ідентифікації потенційних ризиків і ухвалення управлінських рішень. Об'єднання облікових даних, аналітики та аудиторських висновків дозволяє оцінювати фінансову стійкість підприємства не лише за формальними показниками, а з урахуванням контексту, який їх формує.

У межах практичного дослідження також було здійснено апробацію теоретичних положень щодо ролі аудиту у виявленні фінансових зловживань. Зокрема, проаналізовано підходи АТ «Укрзалізниця» до внутрішнього фінансового контролю, зокрема регулярне проведення аудитів, оцінювання ефективності програм комплаєнсу, навчання персоналу та цифровий моніторинг транзакцій.

Актуальність дослідження підтверджено шляхом участі в науковій конференції з тезами на тему: «Здійснення аудиторської діяльності з метою протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, на прикладі АТ «Укрзалізниця»». У тезах наведено зведену характеристику заходів, що реалізуються підприємством для посилення прозорості та запобігання легалізації незаконних коштів (див. Додаток В).

2.4 Порівняльна характеристика систем фінансового моніторингу та обліку фінансових операцій АТ «Укрзалізниця» і Deutsche Bahn AG

В умовах глобалізації облікових процесів та зростання значущості фінансового моніторингу як інструмента протидії фінансовим правопорушенням, особливого значення набуває вивчення міжнародного досвіду. Системи обліку та моніторингу мають не лише формувати достовірну звітність, а й активно виявляти ризикові тенденції. Це узгоджується з теоретичними положеннями Розділу 1, згідно з якими ефективна система фінансового моніторингу має бути інформаційно забезпеченою, структурованою та аналітично орієнтованою. Порівняльний аналіз двох масштабних залізничних операторів — АТ «Укрзалізниця» та Deutsche Bahn

AG — дозволяє визначити не лише розбіжності у підходах, але й виявити резерви розвитку української практики (табл. 2.4.1).

Таблиця 2.4.1— Порівняння фінансових результатів за 2023 рік

Показник	АТ «Укрзалізниця» 1 євро $\approx$ 39,8 грн (середній курс за 2023 рік)	Deutsche Bahn AG
Загальний дохід	93,6 млрд грн (~2,35 млрд євро)	45,2 млрд євро
Чистий фінансовий результат	+4,98 млрд грн (~125 млн євро)	-2,35 млрд євро (збиток)
Рентабельність реалізації	$\approx$ 5,3%	-5,2%
Структура доходів	Вантажні ($\approx$ 79%), пасажирські, інші	Пасажирські ($\approx$ 58%), логістика, інфраструктура
Основні витратні фактори	Оплата праці, амортизація, енергоносії	Енергія, зарплата, інвестиції в оновлення

Джерело: розроблено автором на основі [45-47]

Як видно з наведених у таблиці даних, АТ «Укрзалізниця» і Deutsche Bahn AG демонструють принципово різні фінансові профілі як за масштабом діяльності, так і за підходами до формування доходу та витрат. Загальний дохід Deutsche Bahn AG у 2023 році склав 45,2 млрд євро, що майже у 20 разів перевищує дохід АТ «Укрзалізниця», який у перерахунку на євро становив близько 2,35 млрд. Ця відмінність відображає як економічний потенціал національних ринків, так і глибину інтеграції німецької компанії у глобальні транспортно-логістичні ланцюги.

Проте ключовою особливістю є те, що попри значно менший масштаб діяльності, АТ «Укрзалізниця» у 2023 році змогла вийти на прибуток у розмірі 4,98 млрд грн ($\approx$ 125 млн євро), тоді як Deutsche Bahn AG зафіксувала чистий збиток на рівні 2,35 млрд євро. Це зумовлено рядом факторів, серед яких можна виокремити відмінності в бюджетній підтримці, політиці формування тарифів та впливі інвестиційних програм.

Deutsche Bahn AG активно модернізує інфраструктуру, зокрема у межах ESG-стратегії та переходу до низьковуглецевих перевезень, що суттєво підвищує

витрати. Для АТ «Укрзалізниця» позитивний фінансовий результат частково забезпечено завдяки компенсаційним надходженням з боку держави, дотаціям на пасажирські перевезення та управлінню витратами в умовах воєнного стану. Однак ця прибутковість не завжди є наслідком підвищення операційної ефективності, а швидше свідчить про кризову адаптацію. У структурі доходів переважають вантажні перевезення ($\approx 79\%$), що створює концентраційний ризик: у разі скорочення промислового виробництва або зміни логістичних маршрутів прибутковість може суттєво знизитися.

Показник рентабельності реалізації у Deutsche Bahn AG у 2023 році був від'ємним ($-5,2\%$), тоді як в АТ «Укрзалізниця» — позитивним і становив близько $5,3\%$. Цей контраст демонструє, що короткострокова фінансова стійкість українського підприємства вища, проте її довготривалість не є гарантованою без модернізації облікової політики, диверсифікації доходів і зниження залежності від держсектору.

Ще однією важливою відмінністю є структура витрат. В Укрзалізниці витрати сконцентровані переважно на оплаті праці, амортизації та енергоносіях, тоді як Deutsche Bahn AG — на капіталовкладеннях в інфраструктуру, впровадженні цифрових рішень та ESG-комплаєнсі. Це свідчить про різні підходи до управління витратами: АТ «Укрзалізниця» змушена реагувати на поточні операційні виклики, у той час як німецька компанія діє у стратегічному горизонті.

Таким чином, наведене порівняння дозволяє зробити важливі висновки щодо різниці не лише у фінансових результатах, але й у підходах до організації обліку, моніторингу та стратегічного управління. З позиції фінансового моніторингу це означає, що адаптація кращих практик, зокрема в частині деталізації витрат, оцінки активів, ризик-орієнтованого підходу до перевірки контрагентів та посилення ролі внутрішнього аудиту, може істотно підвищити стійкість АТ «Укрзалізниця» у середньостроковій перспективі.

У продовження цього порівняння варто проаналізувати не лише підсумкові показники, але й ті підходи до фінансового моніторингу, які лежать в основі контролю за витратами, доходами та ризиками. Відмінності в методах і глибині

моніторингу можуть пояснити контрасти у фінансових результатах, зафіксованих у звітності обох компаній (табл. 2.4.2).

Таблиця 2.4.2— Порівняння систем фінансового моніторингу

Показник / компонент	АТ «Укрзалізниця»	Deutsche Bahn AG
Тип контролю	Державний та внутрішній	Корпоративний нагляд + комплаєнс
Цілі моніторингу	Запобігання зловживанням, облік витрат	Забезпечення прозорості, стратегічна стійкість
Інструменти	SAP ERP, аудит, контроль дебіторки	SAP S/4HANA, аналітичні панелі, ESG-звіти
Ризик-менеджмент	Оцінка витрат і компенсацій	Профіль ризиків: фінансові, кліматичні, етичні
Глибина інтеграції в управління	Середній рівень	Повна інтеграція в управлінські процеси

Джерело: розроблено автором на основі [45-47]

Як видно з таблиці, порівняння систем фінансового моніторингу в АТ «Укрзалізниця» та Deutsche Bahn AG показує суттєві відмінності в підходах до контролю та управління. У випадку Deutsche Bahn AG моніторинг реалізується через концепцію «управління через моніторинг», де система охоплює не тільки фінансові показники, а й аспекти корпоративної етики, екологічних ризиків та соціальних наслідків. Це дозволяє компанії не лише забезпечити прозорість фінансових операцій, а й оперативно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі. Така інтеграція різних аспектів контролю сприяє стійкості компанії в умовах змінного ринку та надає їй змогу адаптувати свою стратегію у відповідь на зовнішні виклики.

З іншого боку, система фінансового моніторингу в АТ «Укрзалізниця» є більш орієнтованою на фінансові аспекти, зокрема на дотримання нормативних вимог, запобігання перевитратам та коректний облік витрат. Такий підхід дозволяє контролювати виконання внутрішніх стандартів і забезпечує відповідність податковим вимогам. Проте він не охоплює в повному обсязі екологічні та соціальні питання, що може обмежити здатність компанії швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

Отже, Deutsche Bahn AG надає перевагу комплексному підходу до моніторингу, який охоплює всі важливі аспекти діяльності компанії, включаючи фінанси, етику та екологічні ризики. АТ «Укрзалізниця» ж фокусується на фінансових питаннях, що дозволяє ефективно контролювати фінансові потоки, але з обмеженими можливостями для оперативної реакції на соціально-екологічні виклики.

Водночас рівень ефективності моніторингу неможливо оцінити у відриві від якості первинної облікової інформації. Саме тому наступним кроком доцільно розглянути, які підходи до організації обліку фінансових операцій закладені в практику обох підприємств, і наскільки ці підходи відповідають міжнародним стандартам (табл. 2.4.3).

Таблиця 2.4.3— Порівняння систем обліку фінансових операцій

Компонент	АТ «Укрзалізниця»	Deutsche Bahn AG
Облікова база	П(С)БО, із частковою адаптацією	IFRS
Розкриття інформації	Мінімальне, за формою, без сегментації	Повне, з поясненнями та деталізацією
Метод визнання доходу	За фактом надання послуг	За зобов'язаннями (IFRS 15)
Витратна структура	За економічними елементами	За напрямками діяльності та центрами відповідальності
Оцінка активів	Без переоцінки, амортизація лінійна	Періодична переоцінка, амортизаційні групи

Джерело: розроблено автором на основі [45-47]

Аналізуючи таблицю 2.4.3, варто зробити висновок, що облікова система Deutsche Bahn AG відповідає найкращим практикам фінансової звітності. Компанія надає деталізовану інформацію про доходи, витрати, зобов'язання, оцінку активів, що дозволяє користувачам глибоко аналізувати фінансовий стан і приймати обґрунтовані рішення. Система АТ «Укрзалізниця» менш прозора, побудована за національними стандартами, що не забезпечують у повному обсязі інформаційної відкритості. Це не лише ускладнює зовнішній моніторинг, а й звужує можливості внутрішньої аналітики.

Порівняльний аналіз фінансових результатів, систем моніторингу та обліку фінансових операцій засвідчує значну відмінність між двома підприємствами.

Deutsche Bahn AG виступає прикладом глибоко інтегрованої системи управління, де моніторинг — це не окрема функція, а частина корпоративної стратегії. Прозорість, регулярна переоцінка активів, розвинений ризик-менеджмент, а також відповідність звітності міжнародним стандартам формують середовище високої довіри до звітних показників.

АТ «Укрзалізниця» демонструє прогрес у напрямі вдосконалення фінансового управління, зокрема, за рахунок виходу на прибутковість, впровадження автоматизованих систем обліку та проведення зовнішнього аудиту за МСА. Однак наявність застережень у звіті аудитора, відсутність переоцінки активів, низький рівень деталізації публічної звітності обмежують потенціал фінансового моніторингу. Таким чином, подальша адаптація української залізничної галузі до європейських практик вимагає поглиблення інтеграції моніторингових процедур у стратегічне управління, модернізації облікової політики та розвитку ризик-орієнтованої аналітики.

У контексті виявлених відмінностей у підходах до обліку фінансових операцій та систем моніторингу в АТ «Укрзалізниця» та Deutsche Bahn AG доцільним є формування практичних висновків щодо можливостей адаптації ефективних інструментів зарубіжного досвіду до вітчизняної специфіки. По-перше, вкрай актуальним є підвищення прозорості облікової інформації шляхом запровадження деталізованого розкриття структури доходів та витрат у фінансовій звітності. Це дозволить не лише покращити зовнішній контроль, а й забезпечити більш гнучку систему внутрішнього фінансового моніторингу, здатну виявляти зміни в джерелах фінансування та аномальні коливання в операційній діяльності.

По-друге, враховуючи практику Deutsche Bahn AG, варто ініціювати поступову інтеграцію механізмів ESG-контролю, комплаєнсу та ризик-орієнтованої аналітики в облікові процеси. Зокрема, мова йде про формування ризикових профілів витрат за центрами відповідальності, автоматизоване виявлення нетипових контрактів або перевищення середньоіндустріальних параметрів за окремими статтями витрат.

По-третє, практична реалізація аудиту на основі Міжнародних стандартів (зокрема МСА 700, 705), яка вже застосовується в АТ «Укрзалізниця», має супроводжуватись інституціональним посиленням внутрішнього аудиту. Це забезпечить не лише відповідність звітності формальним критеріям, а й підвищить її інформаційну якість як інструменту для виявлення фінансових ризиків і запобігання зловживанням.

На основі проаналізованої інформації доцільно рекомендувати такі практичні напрями вдосконалення:

- запровадження деталізованої фінансової звітності за напрямками доходів і витрат;
- впровадження механізмів ризик-орієнтованого контролю, зокрема моніторингу витрат за центрами відповідальності;
- розвиток внутрішнього аудиту відповідно до стандартів МСА з фокусом на виявлення фінансових ризиків;
- поетапне впровадження підходів комплаєнсу та цифрової звітності, адаптованих до українського законодавчого поля;
- використання досвіду Deutsche Bahn AG як прикладу ефективної інтеграції фінансового моніторингу в систему стратегічного управління.

Проведене порівняльне дослідження фінансових результатів, облікових систем та механізмів фінансового моніторингу в АТ «Укрзалізниця» та Deutsche Bahn AG виявило принципові відмінності в рівні інтеграції контролю, прозорості звітності та підходах до управління фінансовими ризиками. Deutsche Bahn AG демонструє високий ступінь автоматизації, функціонування ESG-структур і комплаєнсу, що дозволяє компанії використовувати облікову інформацію як стратегічний ресурс. АТ «Укрзалізниця», натомість, лише формує інституційну базу для таких рішень, хоча вже застосовує SAP ERP, МСА та інструменти зовнішнього аудиту.

Проте недостатня деталізація облікових статей, відсутність регулярної переоцінки активів і зауваження в аудиторському звіті вказують на потребу в

посиленні внутрішнього контролю та модернізації облікової політики. Крім того, обмежений рівень відкритості звітності ускладнює реалізацію повноцінного ризик-орієнтованого моніторингу, що є критично важливим у контексті сучасних викликів у сфері запобігання та протидії відмивання коштів фінансування тероризму.

Відмінності у регуляторному середовищі також впливають на глибину імплементації фінансового моніторингу. У цьому контексті адаптація елементів європейської практики до українських умов може стати ефективним інструментом удосконалення. Це передбачає не лише технічну модернізацію, а й нормативно-інституційну підтримку змін.

Таким чином, порівняльний аналіз свідчить про наявність значного потенціалу розвитку обліку та фінансового моніторингу в державному секторі України, зокрема в АТ «Укрзалізниця», за умови запозичення релевантного досвіду та формування системної політики контролю і прозорості.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній бакалаврській роботі розглянуто теоретико-методологічні та прикладні аспекти обліку фінансових операцій як інформаційної основи фінансового моніторингу, а також здійснено порівняльний аналіз функціонування відповідних систем в АТ «Укрзалізниця» та Deutsche Bahn AG.

Встановлено, що ефективність фінансового моніторингу значною мірою залежить від якості та повноти облікової інформації, зокрема даних про доходи, витрати та фінансові результати. На основі аналізу еволюції міжнародної системи протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, доведено, що основні регуляторні підходи (зокрема, рекомендації FATF) є універсальними, однак потребують адаптації до специфіки національних економік. Систематизовано законодавчі засади фінансового моніторингу в Україні, охарактеризовано етапи імплементації міжнародних стандартів у національну практику.

Показано, що система фінансового моніторингу функціонує на двох рівнях — національному та міжнародному, а її ефективність визначається взаємодією між державними регуляторами, фінансовими установами та підприємствами. Особливе значення у цьому контексті має система внутрішнього контролю, прозорість облікової політики, наявність автоматизованих рішень для обробки фінансових даних, а також відповідність звітності міжнародним стандартам.

У практичному розділі дослідження доведено, що АТ «Укрзалізниця» в останні роки демонструє поступове вдосконалення системи фінансового управління, що відображено у впровадженні SAP ERP, структурованому обліку доходів та витрат, проведенні зовнішнього аудиту за МСА. Детальний аналіз фінансової звітності за 2022–2023 роки дозволив виявити залежність компанії від вантажних перевезень, наявність дотаційного сегменту пасажирських перевезень та неоднорідну структуру інших доходів.

Водночас встановлено, що деякі облікові процедури потребують вдосконалення — зокрема, деталізація доходів і витрат, більш чітке відображення джерел фінансування, а також своєчасне коригування вартості активів. На основі

порівняльного аналізу з Deutsche Bahn AG показано, що іноземна компанія має вищий рівень інтеграції моніторингових інструментів у стратегічне управління, практикує регулярну переоцінку активів та активно використовує принципи ESG.

У процесі дослідження здійснено апробацію теоретичних положень шляхом участі в науковій конференції, де було представлено тези на тему аудиту як інструменту фінансового моніторингу в АТ «Укрзалізниця». Проведена апробація дозволила узагальнити практичні підходи компанії до запобігання відмиванню коштів та підтвердила ключову роль внутрішнього аудиту у виявленні ризиків легалізації злочинних доходів. Отримані результати використано для формування висновків щодо ефективності системи контролю й моніторингу в АТ «Укрзалізниця».

Доведено, що аудиторський супровід, здійснений за МСА, є вагомим чинником підвищення довіри до звітності та її використання у фінансовому моніторингу. В АТ «Укрзалізниця» у 2023 році аудитор зафіксував окремі застереження, що свідчить про наявність обмежень у доступі до певних активів і невиконання ряду процедур з боку державних структур.

У роботі сформовано перелік рекомендацій для АТ «Укрзалізниця», які включають підвищення прозорості звітності, впровадження ризик-орієнтованої аналітики, інтеграцію ESG-метрик, інституціональне посилення внутрішнього аудиту та розвиток контролю за контрактною діяльністю. Запропоновано практичні механізми адаптації найкращих міжнародних практик до вітчизняної специфіки із врахуванням правових та організаційних обмежень.

Отже, проведені дослідження доводять, що облік доходів, витрат і результатів діяльності є не лише інструментом фінансової звітності, а й важливою складовою системи виявлення та попередження фінансових ризиків. Узагальнення міжнародного досвіду дозволяє формувати ефективні стратегії фінансового моніторингу на макро- та мікрорівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія відмивання грошей: перші згадки, приклади та розвиток системи протидії // LivingFO. – URL: <https://livingfo.com/istoriia-vidmyvannia-hroshej/>
2. United Nations. (1988). United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances. Vienna: United Nations. URL: https://www.unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf
3. Financial Action Task Force. (1989). History of the FATF. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/history-of-the-fatf.html>
4. Директива (ЄС) 2015/849 Європейського Парламенту і Ради від 20 травня 2015 року про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей або фінансування тероризму // EUR-Lex : URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32015L0849>
5. Директива (ЄС) 2018/843 Європейського Парламенту і Ради від 30 травня 2018 року, якою вноситься зміни до Директиви (ЄС) 2015/849 щодо використання фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму // EUR-Lex : URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0843>
6. Financial Action Task Force. (2001). Special Recommendations on Terrorist Financing. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatfrecommendations.html>
7. Закон України «Про запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» №249-IV від 28.11.2002 (втратив чинність) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249-15#Text> (дата звернення: 09.03.2025)
8. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» №638-IV від 20.03.2003 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 09.03.2025)
9. Інформація про участь України в Egmont Group URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/mizhnarodne-spivrobitnictvo/uchast-u-egmont-group.html>

10. Закон України №1972-VI від 18.02.2010 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо вдосконалення фінансового моніторингу» (втратив чинність) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1972-17#Text> (дата звернення: 09.03.2025)
11. Закон України «Про запобігання корупції» №1700-VII від 14.10.2014 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 09.03.2025)
12. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» №361-IX від 06.12.2019 Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 09.03.2025)
13. Постанова НБУ «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» №65 від 25.03.2020 – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>
14. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» №1150-IX від 28.01.2021 – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (дата звернення: 11.03.2025)
15. Financial Action Task Force (FATF), Report on Use of Technology in AML (2021) – <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Methodsandtrends/2021/march/use-of-technology.html>
16. Council of Europe. Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime (ETS No. 141), 1990. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=141>
17. United Nations. United Nations Convention against Transnational Organized Crime, 2000. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>
18. United Nations. United Nations Convention against Corruption, 2003. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/uncac.html>

19. Uppaluri, R. (2025). How AI and Edge Computing Are Transforming Real-Time Financial Planning. URL: <https://www.analyticsinsight.net/artificial-intelligence/how-ai-and-edge-computing-are-transforming-real-time-financial-planning>
20. Єрмак, С. (2020). Проблеми та перспективи розвитку ринку криптовалют в Україні. URL: https://www.researchgate.net/profile/Svitlana-Yermak/publication/340301251_Cryptocurrency_Market_Problems_and_Development_Prospects_in_Ukraine/links/5edb58bc92851c9c5e86bed1/Cryptocurrency-Market-Problems-and-Development-Prospects-in-Ukraine.pdf
21. Financial Action Task Force. (2025). Recommendation 1: Assessing risks and applying a risk-based approach. URL: <https://www.fatf-gafic.org/index.php/documents/fatf-40r/366-fatf-recommendation-1-assessing-risks-and-applying-a-risk-based-approach>
22. Financial Action Task Force. (2025). Recommendation 10: Customer due diligence. URL: <https://www.fatf-gafic.org/index.php/documents/fatf-40r/376-fatf-recommendation-10-customer-due-diligence>
23. Financial Action Task Force. (2025). Recommendation 15: New technologies. URL: <https://www.fatf-gafic.org/index.php/documents/fatf-40r/381-fatf-recommendation-15-new-technologies>
24. Financial Action Task Force. (2025). Recommendation 24: Transparency and beneficial ownership of legal persons. URL: <https://www.fatf-gafic.org/index.php/documents/fatf-40r/390-fatf-recommendation-24-transparency-and-beneficial-ownership-of-legal-persons>
25. Financial Action Task Force. (2025). Recommendation 25: Transparency and beneficial ownership of legal arrangements. URL: <https://www.fatf-gafic.org/index.php/documents/fatf-40r/391-fatf-recommendation-25-transparency-and-beneficial-ownership-of-legal-arrangements>
26. Financial Action Task Force. (2024). Virtual Assets: Targeted Update on Implementation of the FATF Standards on VAs and VASPs. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/targeted-update-virtual-assets-vasps-2024.html>

27. Міністерство закордонних справ України. (2014). Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>
28. Боднар В. Є. Актуальні проблеми протидії корупції: вітчизняні реалії та зарубіжний досвід. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Corr2021-Presentation-Ukr-Mar24-.pdf>
29. Чому в Україні дефіцит кадрів і чи прагнуть українці працевлаштовуватись. URL: <https://mon.gov.ua/news/viznachenno-protseduru-prisvoennya-ta-pidtvverdzheniya-profesiynikh-kvalifikatsiy-rishennya-uryadu>
30. Кононенко Н. Інституційна спроможність українських урядів: проблеми ефективності та легітимності. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2025/01/Zapyska_Pastky-spromozhnosti.pdf
31. Кучерук О. О., Похило І. Д. Проблеми і перспективи становлення громадянського суспільства в Україні. URL: <https://journals.oneu.od.ua/index.php/mh/article/download/24/22/44>
32. Ломака І. Війна як чинник нестабільності в сучасній Україні та її вплив на сфери національної безпеки. URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/118>
33. FATF. The FATF Recommendations. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation– Paris: FATF, 2023. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatfrecommendations.html>
34. National Bank of Ukraine. (2025). Financial Monitoring. URL: <https://bank.gov.ua/en/supervision/monitoring>
35. НАЦІОНАЛЬНА КОМІСІЯ З ЦІННИХ ПАПЕРІВ ТА ФОНДОВОГО РИНКУ. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/en/activity/nahliad-za-rynkom/finansovyi-monitorynh/>
36. Державна служба фінансового моніторингу України. Офіційний вебсайт . URL: <https://www.sdfm.gov.ua>

37. FATF Recommendations on Customer Identification (KYC):
URL: <https://www.fatf-gafi.org/recommendations/R10>
38. Mandatory Reporting of Suspicious Transactions:
URL: <https://www.fincen.gov/fact-sheet-industry-msb-suspicious-activity-reporting-rule>
39. International Cooperation and Information Exchange:
URL: <https://www.fsb.org/uploads/PLEN2014132-Status-Update-on-International-Cooperation-and-Information-Exchange-initiative-FINAL.pdf>
40. Transparency of Financial Operations: URL:
<https://accountinginsights.org/ensuring-compliance-and-transparency-in-financial-reporting/>
41. Financial Action Task Force. (2022). Ukraine's Progress in Strengthening Measures to Tackle Money Laundering and Terrorist Financing. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/countries/detail/Ukraine.html>
42. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Доходи". URL: [Про затвердження Національного п... | від 29.11.1999 № 290](#)
43. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати". URL: [Про затвердження Національного п... | від 31.12.1999 № 318](#)
44. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 "Звіт про фінансові результати". URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0397-99>
45. АТ «Укрзалізниця». (2024). Консолідована фінансова звітність за 2023 рік. URL: https://uz.gov.ua/about/investors/financial_statements/
46. Аудиторський звіт до консолідованої звітності АТ «Укрзалізниця» за 2023 рік. (2024). URL: https://uz.gov.ua/about/investors/financial_statements/
47. Deutsche Bahn AG. (2024). Annual Report. URL: <https://ibir.deutschebahn.com/2023/en/consolidated-financial-statements/consolidated-statement-of-income/>
48. SAP SE. Official Product Overview. URL: <https://www.sap.com/products/erp.html>
49. Egmont Group. Official Website. URL: <https://egmontgroup.org>
50. MONEYVAL. Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/moneyval>

51. International Monetary Fund – Ukraine. URL: <https://www.imf.org/en/Countries/UKR>
52. YouControl. KYC (Know Your Client) URL: <https://youcontrol.com.ua/blog/kyc-know-your-customer-shcho-tse-i-navishcho/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Звіт незалежних аудиторів

Акціонеру і Наглядовій раді Акціонерного товариства «Українська залізниця»

Звіт щодо аудиту консолідованої фінансової звітності

Думка із застереженням

Ми провели аудит консолідованої фінансової звітності Акціонерного товариства «Українська залізниця» («Компанія») та її дочірніх підприємств (разом «Група»), що подано на сторінках з 1 по 56 та яка складається з:

- консолідованого звіту про фінансовий стан на 31 грудня 2023 року;
- консолідованого звіту про інший сукупний дохід за рік, що закінчився зазначеною датою;
- консолідованого звіту про власний капітал за рік, що закінчився зазначеною датою;
- консолідованого звіту про рух грошових коштів за рік, що закінчився зазначеною датою; і
- приміток, включаючи суттєві облікові політики та іншу пояснювальну інформацію.

На нашу думку, за винятком можливого впливу та за винятком впливу питань, описаних у, відповідно, першому та другому параграфі розділу «*Основа для думки із застереженням*» нашого звіту, та за винятком впливу на порівняльні показники питання описаного у третьому параграфі цього розділу, консолідована фінансова звітність, що додається, відображає достовірно, в усіх суттєвих аспектах консолідований фінансовий стан Групи на 31 грудня 2023 року та її консолідовані фінансові результати і консолідовані грошові потоки за рік, що закінчився зазначеною датою, відповідно до стандартів бухгалтерського обліку МСФЗ, виданих

Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку («Стандарти бухгалтерського обліку МСФЗ»), та вимог Закону України «*Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні*» щодо складання консолідованої фінансової звітності.

Основа для думки із застереженням

Як зазначено у Примітці 2, станом на 31 грудня 2023 р. певні активи та зобов'язання Групи, які становлять 13 663 608 тис. грн (31 грудня 2022 р.: 13 663 561 тис. грн) і 2 430 851 тис. грн (31 грудня 2022 р.: 2 360 576 тис. грн) відповідно, відносяться до територій Донецької та Луганської областей та Автономної Республіки Крим, тимчасово окупованих Російською Федерацією з 2014 року. У консолідованому звіті про фінансовий стан, що додається, ці активи та зобов'язання були представлені у складі, відповідно, активів і зобов'язань неконтрольованих територій. Управлінський персонал наразі не має доступу ні до зазначених місць розташувань, ні до належних бухгалтерських записів і доказів, що підтверджують вищезазначені залишки. Внаслідок цього ми не змогли впевнитися щодо цих активів і

зобов'язань і визначити, чи існувала необхідність у коригуванні сум, відображених у консолідованій фінансовій звітності, включаючи активи та зобов'язання, що відносяться до неконтрольованих територій на 31 грудня

Приватне акціонерне товариство «КПМГ Аудит»

вул. Князів Острозьких, 32/2, Київ, 01010, Україна
тел. +380 44 490 5507, факс +380 44 490 5508, kpmg.ua

ПРАТ «КПМГ Аудит», компанія, яка зареєстрована згідно із законодавством України, член Ідентифікаційний код юридичної особи 31032100 Реєстровий номер 2397
глобальної організації незалежних фірм KPMG, що входять до KPMG International Limited, в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, в Реєстрі аудиторів приватної англійської
компанії з відповідальністю, обмеженою гарантіями своїх учасників. фізичних осіб-підприємців та громадських та суб'єктів аудиторської діяльності

2023 року та 31 грудня 2022 року, та відповідні елементи, що складають консолідований звіт про фінансовий стан на відповідні дати і консолідовані звіти про сукупний дохід, зміни у капіталі та рух грошових коштів за роки, що закінчилися зазначеними датами.

Як зазначено в Примітці 6, облікова політика Групи щодо основних засобів полягає в тому, що вони обліковуються за моделлю переоцінки. МСБО 16 «Основні засоби» вимагає проведення переоцінки з достатньою регулярністю так, щоб балансова вартість активів суттєво не відрізнялась від тієї, яка була б визначена за справедливою вартістю на кінець звітного періоду. Хоча станом на 31 грудня 2023 року та 31 грудня 2022 року існували ознаки того, що такі суттєві відмінності та/або зменшення корисності могли існувати на ці дати, Група не проводила переоцінку з 2014 року, а також не перевіряла ці активи на предмет зменшення корисності, за винятком конкретного типу активів, розташованих в регіонах країни, які були захоплені чи окуповані Російською Федерацією після 24 лютого 2022 року. Ми не мали змоги оцінити фінансовий вплив цих відхилень від МСБО 16 на суми основних засобів, резерву переоцінки, відстрочених податків та запасів, станом на 31 грудня 2023 року та 31 грудня 2022 року, а також на амортизацію та збитки від зменшення корисності, інші доходи та витрати, пов'язані з нарахуванням податку на прибуток за роки, що закінчилися зазначеними датами.

Як зазначено в Примітці 17, протягом 2022 року Група визнала інший дохід у сумі 9 211 658 тис. грн, пов'язаний із припиненням визнання кредитів від двох банків, активи яких раніше були примусово вилучені як такі, що пов'язані з Російською Федерацією, та передані під контроль Держави Україна, включаючи кредит у сумі 2 371 755 тис. грн, який до цього часу визнавався у складі зобов'язань неконтрольованих територій, як описано в першому параграфі цього розділу. На нашу думку, в результаті примусового вилучення активів банків Держава Україна була замінена як кредитор замість первинних банківських кредиторів щодо зазначених кредитів. Визначення доходів і витрат, включені в МСФЗ, виключають операції з капіталовкладень із власниками, і, відповідно, такі операції визнаються безпосередньо у власному капіталі. Враховуючи те, що, як зазначено в Примітці 1, Держава Україна є одноосібним власником Компанії, на нашу думку, прощаючи зазначені кредити, вона діяла як власник, і відповідно ця операція повинна бути класифікована як операція з капіталовкладень із власниками. Якби Група належним чином відобразила операцію у власному капіталі, непокритий збиток був би збільшений на 9 211 658 тис. грн станом на 31 грудня 2022, а за рік, що закінчився зазначеною датою, інший дохід був би зменшений на 9 211 658 тис. грн, і на таку суму був би збільшений чистий збиток за рік. Наша думка відносно консолідованої фінансової звітності станом на та за рік, що закінчився 31 грудня 2022 року, датована 31 березня 2023 року, була модифікована відповідним чином. Наша думка відносно консолідованої фінансової звітності за поточний рік була також модифікована у зв'язку із впливом даного питання на співставність показників поточного року та порівняльних показників.

Ми провели аудит відповідно до Міжнародних стандартів аудиту («МСА»). Нашу відповідальність згідно з цими стандартами викладено в розділі «Відповідальність аудиторів за аудит консолідованої фінансової звітності» нашого звіту. Ми є незалежними по відношенню до Групи згідно з Міжнародним кодексом етики професійних бухгалтерів (включаючи Міжнародні стандарти незалежності) Ради з Міжнародних стандартів етики для бухгалтерів («Кодекс РМСЕБ») та етичними вимогами, застосовними в Україні до нашого аудиту консолідованої фінансової звітності, а також виконали інші обов'язки з етики відповідно до цих вимог та Кодексу РМСЕБ. Ми вважаємо, що отримані нами аудиторські докази є достатніми і прийнятними для використання їх як основи для нашої думки із застереженням.

Інша інформація

Управлінський персонал несе відповідальність за іншу інформацію. Інша інформація складається зі:

- Звіту про корпоративне управління, викладеного у формі окремого звіту, складеного управлінським персоналом, який ми отримали до дати цього звіту аудиторів,
- Звіту керівництва, викладеного у формі окремого звіту, складеного управлінським персоналом, що, як очікується, буде наданий нам після дати цього звіту аудиторів,
- Річної інформації емітента цінних паперів, що, як очікується, буде наданий нам після дати цього звіту аудиторів, та
- Фінансової інформації, підготовленої відповідно до вимог наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» №73 від 7 лютого 2013 року («Фінансова інформація»), яку ми отримали до дати цього звіту аудиторів, але не є консолідованою фінансовою звітністю та нашим звітом аудиторів щодо неї.

Наша думка щодо консолідованої фінансової звітності не поширюється на іншу інформацію та ми не робимо і не будемо робити висновок з будь-яким рівнем впевненості щодо цієї іншої інформації, крім випадків, коли це прямо зазначено, і тією мірою, якою це прямо зазначено в нашому звіті.

У зв'язку з нашим аудитом консолідованої фінансової звітності нашою відповідальністю є ознайомитися з іншою інформацією та при цьому розглянути, чи існує суттєва невідповідність між іншою інформацією і консолідованою фінансовою звітністю або нашими знаннями, отриманими під час аудиту, або чи ця інша інформація виглядає такою, що містить суттєве викривлення.

Якщо на основі проведеної нами роботи ми доходимо висновку, що існує суттєве викривлення Звіту про корпоративне управління та Фінансової інформації, ми зобов'язані повідомити про цей факт. Як описано вище у першому параграфі розділу «*Основа для думки із застереженням*», ми не мали змоги отримати достатні прийнятні аудиторські докази щодо активів і зобов'язань, які відносяться до певних тимчасово окупованих територій України. Відповідно, ми не можемо дійти висновку, чи Звіт про корпоративне управління та Фінансова інформація містять суттєве викривлення стосовно цього питання. Крім того, як зазначено у другому та третьому параграфах розділу «*Основа для думки із застереженням*» відповідно, консолідована фінансова звітність містить суттєві викривлення в результаті того, що не була своєчасно проведена переоцінка чи тестування на зменшення корисності основних засобів, за виключенням конкретного типу активів, а також унаслідок неправильного обліку операцій із припинення визнання певних кредитів із впливом даного питання на співставність показників поточного року та порівняльних показників. Ми дійшли висновку, що Звіт про корпоративне управління та Фінансова інформація також містять суттєві викривлення з тих самих причин стосовно сум чи інших статей у Звіті про корпоративне управління та додатковій фінансовій інформації, на які впливають ці питання.

При розгляді Звіту керівництва та Річної інформації, якщо ми робимо висновок, що вони містять суттєві викривлення, ми зобов'язані повідомити про це тих, кого наділено найвищими повноваженнями.

Суттєва невизначеність, що стосується безперервності діяльності

Ми звертаємо увагу на Примітку 2 до консолідованої фінансової звітності, яка описує негативний вплив на діяльність Групи військового вторгнення на територію України, розпочатого Російською Федерацією 24 лютого 2022 року. Як також зазначено у Примітці 2, ці події або умови, разом із іншими питаннями викладеними в цій Примітці, вказують на те, що існує суттєва невизначеність, яка може поставити під значний сумнів здатність Групи продовжувати свою діяльність на безперервній основі. Нашу думку щодо цього питання не було модифіковано.

Ключові питання аудиту

Ключові питання аудиту – це питання, які, на наше професійне судження, були найбільш значущими під час нашого аудиту консолідованої фінансової звітності за поточний період. Ці питання розглядалися у контексті нашого аудиту консолідованої фінансової звітності в цілому та враховувались при формуванні думки щодо неї, при цьому ми не висловлюємо окремої думки щодо цих питань.

Додатково до питань, описаних у розділах «*Основа для думки із застереженням*» та «*Суттєва невизначеність, що стосується безперервності діяльності*», ми визначили, що описане нижче питання є ключовим питанням аудиту, яке слід відобразити в нашому звіті:

Визнання доходів від вантажних перевезень

Дохід від вантажних перевезень за рік, що закінчився 31 грудня 2023 року: 74 274 993 тис. грн;
договірні зобов'язання на 31 грудня 2023 року: 2 646 661 тис. грн.

Ми посилаємося на консолідовану фінансову звітність: Примітка 6 «Основні принципи облікової політики», Примітка 25 «Дохід від реалізації».

Ключове питання аудиту	Як це питання вирішувалось під час аудиту
Протягом року, що закінчився 31 грудня 2023 року, Група отримувала доходи головним чином від вантажних перевезень. Застосування принципів визнання доходів згідно з відповідним стандартом фінансової звітності (МСФЗ 15) є складним і вимагає формування суттєвих суджень і складних припущень. В обставинах Групи ці складності язані в першу чергу з тим фактом, що: — доходи від вантажних перевезень визнаються з плином часу до повного виконання кожного зобов'язання щодо перевезення вантажу – вибір відповідного показника, що відображає ступінь виконання зобов'язання, та оцінка завершення надання послуги станом на звітну дату можуть бути складними та вимагати формування управлінським персоналом значних суджень; — різні продукти та послуги можуть бути законтраковані в рамках однієї угоди. Враховуючи вимогу МСФЗ 15 щодо виділення окремих елементів у складних договірних угодах, потрібно сформулювати судження для визначення окремих зобов'язань щодо виконання в рамках таких угод і розподілу між ними сумарної компенсації; — з огляду на суттєвість операцій у поєднанні з величиною відповідних сум, для того, щоб переконатися в правильності визнання доходів від вантажних перевезень, ми повинні були приділити підвищену увагу цьому питанню під час аудиту, і тому ми вважали його ключовим питанням аудиту.	дох Наші аудиторські процедури щодо визнання одів від вантажних перевезень включали таке: Аналіз, відповідно до вимог МСФЗ 15, облікової політики Групи та методів визнання доходів від вантажних перевезень, у тому числі, чи оцінка Групою ступеня повноти виконання зобов'язань щодо вантажних перевезень належним чином відображає передачу контролю над послугами клієнтам; Перевірку, на вибірковій основі, ключових умов договорів, укладених у поточному році, з метою критичного аналізу, серед іншого, чи Група здійснює належним чином: • Визначення зобов'язань щодо виконання в рамках договорів; • Розподіл компенсації за договором за кожним з визначених зобов'язань щодо виконання на основі їх окремо взятих розрахункових цін продажу; • Визначення моделі визнання доходу. Порівняння на основі вибірки, окремих операцій з вантажних перевезень з клієнтами (з акцентом на ті, які відбуваються близько до кінця звітної періоду) з підтверджуючими доказами, включаючи рахунки-фактури на продаж та акти надання послуг. Виходячи з вищенаведеного, проведення критичного аналізу оцінки управлінського персоналу щодо ступеня повноти виконання кожного зобов'язання на основі часу, що минув від початку надання послуги, до загального розрахункового часу, необхідного для завершення надання послуги; Перевірка того, чи розкриття, пов'язані з визнанням доходу, у консолідованій фінансовій звітності Групи належним чином включають та описують кількісну та якісну інформацію згідно з вимогами застосовної концептуальної основи фінансової звітності.

Відповідальність управлінського персоналу та тих, кого наділено найвищими повноваженнями, за консолідовану фінансову звітність

Управлінський персонал несе відповідальність за складання і достовірне подання консолідованої фінансової звітності відповідно до Стандартів бухгалтерського обліку МСФЗ фінансової звітності та за таку систему внутрішнього контролю, яку управлінський персонал визначає потрібною для того, щоб забезпечити складання консолідованої фінансової звітності, що не містить суттєвих викривлень внаслідок шахрайства або помилки.

При складанні консолідованої фінансової звітності управлінський персонал несе відповідальність за оцінку здатності Групи продовжувати свою діяльність на безперервній основі, розкриваючи, де це застосовно, питання, що стосуються безперервності діяльності, та використовуючи припущення про безперервність діяльності як основи для бухгалтерського обліку, крім випадків, якщо управлінський персонал або планує ліквідувати Групу чи припинити діяльність, або не має інших реальних альтернатив цьому.

Ті, кого наділено найвищими повноваженнями, несуть відповідальність за нагляд за процесом фінансового звітування Групи.

Відповідальність аудиторів за аудит консолідованої фінансової звітності

Нашими цілями є отримання обґрунтованої впевненості, що консолідована фінансова звітність у цілому не містить суттєвого викривлення внаслідок шахрайства або помилки, та випуск звіту аудиторів, що містить нашу думку. Обґрунтована впевненість є високим рівнем впевненості, проте не гарантує, що аудит, проведений відповідно до МСА, завжди виявить суттєве викривлення, коли воно існує. Викривлення можуть бути результатом шахрайства або помилки; вони вважаються суттєвими, якщо окремо або в сукупності, як обґрунтовано очікується, вони можуть впливати на економічні рішення користувачів, що приймаються на основі цієї консолідованої фінансової звітності.

Виконуючи аудит відповідно до вимог МСА, ми використовуємо професійне судження та професійний скептицизм протягом усього завдання з аудиту. Крім того, ми:

- ідентифікуємо та оцінюємо ризики суттєвого викривлення консолідованої фінансової звітності внаслідок шахрайства чи помилки, розробляємо й виконуємо аудиторські процедури у відповідь на ці ризики, а також отримуємо аудиторські докази, що є достатніми та прийнятними для використання їх як основи для нашої думки. Ризик невиявлення суттєвого викривлення внаслідок шахрайства є вищим, ніж для викривлення внаслідок помилки, оскільки шахрайство може включати змову, підробку, навмисні пропуски, неправильні твердження або нехтування заходами внутрішнього контролю;
- отримуємо розуміння заходів внутрішнього контролю, що стосуються аудиту, для розробки аудиторських процедур, які б відповідали обставинам, а не для висловлення думки щодо ефективності системи внутрішнього контролю Групи;
- оцінюємо прийнятність застосованих облікових політик та обґрунтованість облікових оцінок і відповідних розкриттів інформації, зроблених управлінським персоналом;
- доходимо висновку щодо прийнятності використання управлінським персоналом припущення про безперервність діяльності як основи для бухгалтерського обліку та на основі отриманих аудиторських доказів робимо висновок, чи існує суттєва невизначеність щодо подій або умов, що може поставити під значний сумнів здатність Групи продовжувати свою діяльність на безперервній основі. Якщо ми доходимо висновку щодо існування такої суттєвої невизначеності, ми повинні привернути увагу в нашому звіті аудиторів до відповідних розкриттів інформації у консолідованій фінансовій звітності або, якщо такі розкриття інформації є неналежними, модифікувати свою думку. Наші висновки ґрунтуються на аудиторських доказах, отриманих до дати нашого звіту аудиторів. Втім, майбутні події або умови можуть примусити Групу припинити свою діяльність на безперервній основі;
- оцінюємо загальне подання, структуру та зміст консолідованої фінансової звітності включно з розкриттями інформації, а також те, чи показує консолідована фінансова звітність операції та події, що покладені в основу її складання, так, щоб досягти достовірного подання;
- отримуємо прийнятні аудиторські докази в достатньому обсязі щодо фінансової інформації суб'єктів господарювання або господарської діяльності Групи для висловлення думки щодо консолідованої

- фінансової звітності. Ми несемо відповідальність за керування, нагляд та виконання аудиту Групи. Ми несемо відповідальність за висловлення нами аудиторської думки.

Ми повідомляємо тим, кого наділено найвищими повноваженнями, разом з іншими питаннями інформацію про запланований обсяг та час проведення аудиту та суттєві аудиторські результати, включаючи будь-які суттєві недоліки заходів внутрішнього контролю, виявлені нами під час аудиту.

Ми також надаємо тим, кого наділено найвищими повноваженнями, твердження, що ми виконали відповідні етичні вимоги щодо незалежності, та повідомляємо їм про всі стосунки й інші питання, які могли б обґрунтовано вважатись такими, що впливають на нашу незалежність, а також, де це застосовно, про дії, вчинені для усунення загроз, або вжиті застережні заходи.

З переліку всіх питань, інформація щодо яких надавалась тим, кого наділено найвищими повноваженнями, ми визначили ті, що були найбільш значущими під час аудиту консолідованої фінансової звітності поточного періоду, тобто ті, які є ключовими питаннями аудиту. Ми описуємо ці питання в нашому звіті аудиторів, крім випадків, якщо законодавчим чи регуляторним актом заборонено публічне розкриття такого питання, або коли за край виняткових обставин ми визначаємо, що таке питання не слід висвітлювати в нашому звіті, оскільки негативні наслідки такого висвітлення можуть очікувано переважити його корисність для інтересів громадськості.

Звіт щодо вимог інших законодавчих і нормативних актів

Згідно з вимогами частини четвертої статті 14 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» та «Вимог до інформації, що стосується аудиту або огляду фінансової звітності учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків, нагляд за якими здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку», затверджених Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку («НКЦПФР») №555 від 22 липня 2021 року, ми надаємо наступну інформацію, що вимагається додатково до вимог МСА.

Призначення аудитора та тривалість виконання аудиторського завдання

2 вересня 2022 року ми були призначені Наглядовою радою аудиторами консолідованої фінансової звітності Групи станом на 31 грудня 2023 року та за рік, що закінчився зазначеною датою. Загальна тривалість виконання нами аудиторських завдань без перерв складає 2 роки.

Надання неаудиторських послуг та розкриття інформації, пов'язаної з гонорарами

Ми стверджуємо, що ми не надавали неаудиторські послуги, які заборонені положеннями частини четвертої статті 6 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність».

За період, якого стосується наш обов'язковий аудит, ми та інші фірми-члени мережі KPMG не надавали Групі жодних інших послуг, які не розкриті у консолідованій фінансовій звітності.

Додатковий звіт для Наглядової ради

Ми підтверджуємо, що цей звіт аудиторів узгоджений з додатковим звітом для Наглядової ради.

Звітування щодо вимог НКЦПФР

- Аудит Акціонерного товариства Українська залізниця (ідентифікаційний код юридичної особи 40075815 в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань) був проведений на основі договору № ВС/80/2022-ЦЮ від 22 вересня 2022 року. Аудит був проведений у період з 31 жовтня 2023 року по дату цього звіту.
- Інформація щодо структури власності та кінцевого бенефіціарного власника/(власників) Компанії наведена у Примітці 1 до консолідованої фінансової звітності.
- Станом на 31 грудня 2023 року Компанія не є ані контролером, ані учасником небанківської фінансової групи.
- Компанія є підприємством, що становить суспільний інтерес, згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» МС

- Перелік дочірніх підприємств Компанії наведений у Примітці 1 до консолідованої фінансової звітності.
- Створення Ревізійної комісії не передбачено статутом Компанії та, відповідно, вона не проводила перевірку фінансово-господарської діяльності Компанії за рік, що закінчився 31 грудня 2023 року.

Звітання щодо Звіту про корпоративне управління

Виключно на основі проведеної нами роботи у зв'язку з аудитом консолідованої фінансової звітності, на нашу думку, Звіт про корпоративне управління є:

- узгодженим, у всіх суттєвих аспектах, з консолідованою фінансовою звітністю, та
- містить відомості, які вимагаються пунктами 1-9 статті 127(3) Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки».

Додатково, якщо на основі проведеної нами роботи ми доходимо висновку, що існує суттєве викривлення Звіту про корпоративне управління, ми зобов'язані повідомити про цей факт. Як описано вище у першому параграфі розділу «*Основа для думки із застереженням*», ми не мали змоги отримати достатні прийнятні аудиторські докази щодо активів і зобов'язань, які відносяться до певних тимчасово окупованих територій України. Відповідно, ми не можемо дійти висновку, чи Звіт про корпоративне управління містить суттєве викривлення стосовно цього питання. Крім того, як зазначено у другому та третьому параграфах розділу «*Основа для думки із застереженням*», відповідно, консолідована фінансова звітність містить суттєві викривлення в результаті того, що не була своєчасно проведена переоцінка чи тестування на знецінення основних засобів, за виключенням конкретного типу активів, а також унаслідок неправильного обліку операції із припинення визнання певних кредитів із впливом даного питання на співставність показників поточного року та порівняльних показників. Ми дійшли висновку, що Звіт про корпоративне управління також містить суттєві викривлення з тих самих причин стосовно сум чи інших статей у Звіті про корпоративне управління, на які впливають ці питання.

Алєєв Дмитро Анатолійович

Заступник директора,
аудиторської діяльності 101462

Партнером завдання з аудиту, результатом якого є цей звіт незалежних аудиторів, є:

Реєстровий номер у Реєстрі аудиторів та суб'єктів

ПрАТ «КПМГ Аудит»

29 березня 2024 року

Київ, Україна

Додаток Б

Акціонерне товариство «Українська залізниця»

КОНСОЛІДОВАНИЙ ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН

Станом на 31 грудня 2023 року

(у тисячах українських гривень)

	Примітки	2023 рік	2022 рік
Активи			
Необоротні активи			
Основні засоби	9	226 442 859	217 614 568
Інвестиції в асоційовані підприємства	10	632 556	703 861
Інші довгострокові фінансові активи		104 361	75 316
Податки до відшкодування, крім податку на прибуток	14	131 526	164 314
Передоплата з податку на прибуток		79 710	58 445
Відстрочений податковий актив	20	38 724	—
Активи неконтрольованих територій	2	13 663 608	13 663 561
		<u>241 093 344</u>	<u>232 280 065</u>
Оборотні активи			
Запаси	11	13 480 112	11 377 822
Торгова та інша дебіторська заборгованість	12	1 815 151	1 836 654
Передоплати	13	765 782	2 814 871
Передоплата з податку на прибуток	33	639 873	244 395
Податки до відшкодування, крім податку на прибуток	14	1 195 267	868 296
Грошові кошти та їх еквіваленти	15	14 612 154	858 304
Інші поточні активи	17	—	539 037
Інші поточні фінансові активи		3 030	—
		<u>32 511 369</u>	<u>18 539 379</u>
Всього активи		<u>273 604 713</u>	<u>250 819 444</u>
Власний капітал та зобов'язання			
Власний капітал			
Статутний капітал	16	229 879 115	229 879 115
Додатковий капітал		18 826 337	18 869 974
Непокритий збиток		(55 040 545)	(58 323 307)
Накопичені курсові різниці		6 578	—
		<u>193 671 485</u>	<u>190 425 782</u>
Неконтрольована частка		44 066	31 036
		<u>193 715 551</u>	<u>190 456 818</u>
Довгострокові зобов'язання			
Процентні кредити та запозичення	17	49 118 630	37 916 351
Зобов'язання за договорами оренди	18	416 941	794 074
Забезпечення за виплатами працівникам	19	3 005 331	2 824 741
Відстрочене податкове зобов'язання	20	13 721	—
Доходи майбутніх періодів	24	6 212 203	1 821 890
Зобов'язання неконтрольованих територій	2	2 430 851	2 360 576
		<u>61 197 677</u>	<u>45 717 632</u>
Короткострокові зобов'язання			
Процентні кредити та запозичення	17	2 815 101	1 700 682
Зобов'язання за договорами оренди	18	391 313	394 620
Торгова та інша кредиторська заборгованість	21	11 565 070	8 850 192
Контрактні зобов'язання	25	2 646 661	2 691 091
Зобов'язання з податку на прибуток	33	21 395	8 983
Інші податкові зобов'язання, крім податку на прибуток	22	651 395	471 375
Забезпечення	23	403 432	410 339
Доходи майбутніх періодів	24	197 118	117 712
		<u>18 691 485</u>	<u>14 644 994</u>
Всього зобов'язань		<u>79 889 162</u>	<u>60 362 626</u>
Власний капітал та зобов'язання		<u>273 604 713</u>	<u>250 819 444</u>

Підписано і затверджено до випуску від імені акціонерного товариства «Українська залізниця» 29 березня 2024 року:

Голова правління

Свяген Ляшенко

Член правління

Антон Мішин

Головний бухгалтер

Тамара Рябчун

Примітки, що додаються, є невід'ємною частиною консолідованої фінансової звітності.

КОНСОЛІДОВАНИЙ ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ (ЗВІТ ПРО СУКУПНИЙ ДОХІД)
за 2023 р.

Форма № 2-к Код 1801008
за ДКУД

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів робіт послуг)	2000	93 607 841	75 692 974
Собівартість реалізованої продукції (товарів робіт послуг)	2050	(84 624 533)	(74 073 022)
Валовий:			
Прибуток	2090	8 983 308	1 619 952
Збиток	2095	—	—
Інші операційні доходи	2120	2 677 655	11 821 955
Адміністративні витрати	2130	(407 959)	(410 572)
Витрати на збут	2150	(55 366)	(84 627)
Інші операційні витрати	2180	(5 855 341)	(12 915 594)
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
Прибуток	2190	5 342 297	31 114
Збиток	2195	—	—
Дохід від участі в капіталі	2200	15 683	—
Інші фінансові доходи	2220	1 121 133	254 497
Інші доходи	2240	3 233 682	9 980 796
Фінансові витрати	2250	(4 146 302)	(3 612 322)
Втрати від участі в капіталі	2255	(1 957)	(28 501)
Інші витрати	2270	(561 205)	(15 879 774)
Фінансовий результат до оподаткування:			
Прибуток	2290	5 003 331	—
Збиток	2295	—	(9 254 190)
(Витрати)/дохід з податку на прибуток	2300	(23 685)	(303 536)
Прибуток/(збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	—	—
Чистий фінансовий результат:			
Прибуток	2350	4 979 646	—
Збиток	2355	—	(9 557 726)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	—	—
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	—	—
Накопичені курсові різниці	2410	6 578	—
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	733	(12 846)
Інший сукупний дохід	2445	(198 334)	974 032
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	(191 023)	961 186
Податок на прибуток пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	—	—
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	(191 023)	961 186
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	4 788 623	(8 596 540)
Чистий прибуток (збиток), що належить:			
власникам материнської компанії	2470	4 985 648	(9 561 423)
неконтрольованій частці	2475	(6 002)	3 697

Сукупний дохід, що належить:			
власникам материнської компанії	2480	4 794 625	(8 600 237)
неконтрольованій частці	2485	(6 002)	3 697

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	24 015 749	18 791 156
Витрати на оплату праці	2505	37 582 926	33 568 403
Відрахування на соціальні заходи	2510	8 052 492	7 285 988
Амортизація	2515	12 847 370	12 506 551
Інші операційні витрати	2520	8 652 501	15 258 082
Разом	2550	91 151 038	87 410 180

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	229 879 115	229 879 115
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	–	–
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	21,69	(41,59)
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	–	–
Дивіденди на одну просту акцію	2650	–	–

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ

ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ: СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ

Збірник матеріалів X Всеукраїнської
науково-практичної конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

25 квітня 2025 року

УДК 657.6:343.35:336.763(477)(438.3)

Панухник А.Ф.,

*студент ф-ту ОПМ, 4 курсу, спец. 071 «Облік і оподаткування»,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
Науковий керівник — Грабовий В.В. — к. ю. н.,
доцент кафедри податкового менеджменту та фінансового моніторингу
імені Миколи Чумаченка*

ЗДІЙСНЕННЯ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З МЕТОЮ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, НА ПРИКЛАДІ АТ «УКРЗАЛІЗНИЦЯ»

Аудиторська діяльність є важливим інструментом в системі фінансового моніторингу, оскільки вона гарантує контроль за дотриманням фінансових норм та законодавства. Її функціонування регламентується Законом України "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність" (2018) [1], котрий визначає вимоги до аудиторів та їхню відповідальність. В умовах сучасної економіки, де ризики відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, зростають, потреба у ефективних аудитах стає особливо актуальною. АТ «Укрзалізниця» як одне з найбільших державних підприємств України потребує особливої уваги з цього питання.

Дослідження аудиторських звітів АТ «Укрзалізниця» за 2022-2024 роки виявляє декілька важливих аспектів. Звіти показують, що ряд ризиків, пов'язаних із фінансовими операціями, не були належним чином ідентифіковані. Аудитори відзначають наявність значних недоліків у внутрішньому контролі, що може призвести до можливостей для відмивання коштів. Важливу роль у цьому контексті відіграє Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" (2019) [2], який визначає основні засади і механізми контролю.

В результаті аналізу можна виділити декілька основних фіскальних ризиків, з якими стикається АТ «Укрзалізниця»:

— Непрозорість фінансових операцій. Відзначається недостатня деталізація в документації, що ускладнює процеси аудиту.

— Зловживання з боку контрагентів. Існує ризик того, що контрагенти можуть використовуватися для маніпуляцій з коштами.

— Недостатня підготовка персоналу. Низький рівень кваліфікації деяких співробітників може призводити до пропуску важливих сигналів, що стосуються фінансових зловживань.

Державні органи відіграють ключову роль у забезпеченні ефективності аудиту та контролю за фінансовими потоками. По-перше, держава встановлює законодавчу базу, яка регулює діяльність аудиторів і забезпечує захист прав споживачів фінансових послуг. Закон України "Про запобігання та протидію

легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" (2019) [2] створює рамки для діяльності аудиторів і визначає їхні обов'язки.

По-друге, державні органи, такі як Державна аудиторська служба України, здійснюють контроль за дотриманням норм і правил у сфері фінансів. Додатково, Постанова КМУ №410 "Про затвердження критеріїв ризику для фінансових операцій" (2021) [3] визначає підходи до оцінки рівня ризику кожної транзакції, а Постанова КМУ №422 "Про вдосконалення механізмів фінансового контролю" (2022) [4] встановлює вимоги до підвищення ефективності аудиту в державному секторі, включаючи підприємства критичної інфраструктури, такі як АТ «Укрзалізниця».

По-третє, держава може впроваджувати програми навчання та підвищення кваліфікації для аудиторів, що допомагає покращити їхні навички та знання у сфері фінансового моніторингу.

Для підвищення ефективності протидії відмиванню доходів АТ «Укрзалізниця» реалізувала низку заходів, які можна узагальнити в таблиці 1. Таблиця 1 – Основні заходи, вжиті АТ «Укрзалізниця» для покращення аудиторської діяльності у 2022-2024 роках

Рік	Захід	Опис заходу	Результат
2022	Впровадження нових процедур аудиту	Розробка стандартних процедур для перевірки контрагентів	Покращення ідентифікації підозрілих операцій, зменшення ризику співпраці з фіктивними компаніями
2023	Навчання персоналу	Проведення тренінгів для аудиторів і фінансових спеціалістів	Підвищення рівня обізнаності працівників щодо методів виявлення підозрілих транзакцій
2024	Використання аналітичних інструментів	Впровадження програмного забезпечення для моніторингу фінансових потоків	Автоматичне відстеження нестандартних операцій, зменшення людського фактора у виявленні схем відмивання коштів

Джерело: розроблено автором на основі [5-7]

У цій роботі було проаналізовано роль аудиторської діяльності в АТ «Укрзалізниця» у контексті протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом. Виявлено, що аудит вимагає термінової модернізації, оскільки існуючі процедури не завжди адекватно відповідають сучасним викликам. Впровадження ефективних технологій для моніторингу фінансових операцій є критично важливим. Зокрема, необхідно використовувати програмне забезпечення, яке здатне автоматично виявляти підозрілі транзакції. Це дозволить зменшити ризики фінансових зловживань та підвищити швидкість реагування на потенційні загрози.

Важливою складовою успішної аудиторської діяльності є покращення інтеграції між внутрішнім аудитом, зовнішнім аудитом та іншими підрозділами, що займаються контролем фінансових операцій. Системна

взаємодія між цими структурами забезпечить комплексний підхід до аналізу фінансових потоків і підвищить ефективність виявлення аномалій.

Крім того, для підвищення кваліфікації співробітників аудиторської служби АТ «Укрзалізняця» варто організувати спеціалізовані курси з боротьби з відмиванням доходів і фіскальними ризиками, що охоплюють сучасні методи аналізу фінансових даних. Підвищення кваліфікації кадрів сприятиме формуванню професійної команди, здатної ефективно реагувати на нові виклики в сфері фінансового контролю.

Аудиторська діяльність АТ «Укрзалізняця» демонструє значний потенціал у протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом. Проте для досягнення максимальної ефективності необхідно вдосконалити внутрішні процеси, підвищити кваліфікацію персоналу та впроваджувати сучасні технології. Це дозволить забезпечити належний рівень фінансової прозорості, знизити ризики фіскальних зловживань і, в кінцевому рахунку, зміцнити довіру з боку клієнтів і партнерів.

Таким чином, реалізація всіх вищезазначених заходів стане запорукою стабільного розвитку АТ «Укрзалізняця» та підвищення її конкурентоспроможності на ринку. Успішна реалізація цих ініціатив не лише зміцнить фінансову базу підприємства, але й створить сприятливе середовище для його подальшого зростання і розвитку в умовах сучасної економіки.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2018.
2. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 06.12.2019 № 361-IX
3. Постанова Кабінету Міністрів України № 410 «Про затвердження критеріїв ризику для фінансових операцій» від 21.04.2021.
4. Постанова Кабінету Міністрів України № 422 «Про вдосконалення механізмів фінансового контролю» від 05.05.2022.
5. Аудиторський звіт до консолідованої звітності АТ «Укрзалізняця» за 2022 рік.
6. Аудиторський звіт до консолідованої звітності АТ «Укрзалізняця» за 2023 рік.
7. Аудиторський звіт до консолідованої звітності АТ «Укрзалізняця» за 2024 рік.